

Pirjo-Riitta Viitajylhä

MONIPALVELUAUTO POPPALOORA

Osana muhoslaisten arkea ja juhlaa

MONIPALVELUAUTO POPPALOORA

Osana muhoslaisten arkea ja juhlaa

Pirjo-Riitta Viitajylhä
Opinnäytetyö
Syksy 2016
Kirjasto- ja tietopalvelualan tutkinto-
ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Kirjasto- ja tietopalvelualan tutkinto-ohjelma

Pirjo-Riitta Viitajylhä

Opinnäytetyön nimi: Monipalveluauto Poppalloora: Osana muhoslaisten arkea ja juhlaa

Työn ohjaaja: Jorma Niemitalo

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2016

Sivumäärä: 67 + 3

Opinnäytetyöni aiheena on erilaisten oheispalveluiden tarjoaminen Muhoksen kunnankirjaston uudessa monipalveluautossa sen erilaiset asiakaskunnat huomioon ottaen. Opinnäytetyö on toiminnallinen ja työelämälähtöinen, ja sen toimeksiantajana toimii Muhoksen kunnankirjasto.

Kun monipalveluautoa hankittiin Muhokselle vuonna 2014, oheistoimintaa suunniteltiin, yhteistyötoimijoita selvitettiin ja asiakastoiveita kyseltiin tuolloin AVI-keskuksen hankerahoituksen turvin Draivia rattaille -hankkeen puitteissa, jolle tekemäni selvitys on jatkoa.

Opinnäytetyön teoreettisen taustan luon historiallisella katsauksella kirjasto- ja monipalveluautotoimintaan sekä kartoittamalla monipalveluautojen nykyistä toimintaa ja tulevaisuudenkuvioita Suomessa. Kerään yhteen tärkeimpiä monipalveluautoihin tehtyjä toiminnankehittämissuunnitelmia ja kartoitan vastaavanlaisten palvelukonseptien onnistumisia muualla Suomessa. Työssäni selvitän myös Muhoksen kunnan nykytilaa, Muhoksen kunnankirjaston ja kirjastoauton historiaa ja nykytilaa. Tutkimuksessani selvitän myös kirjastoauton asiakaskunnan rakenteen, koska tavoitteena on palveluiden kohdistaminen asiakaskunnan ja sen tarpeiden ja toiveiden mukaisesti.

Auton toiminta-alueeseen kuuluu Muhoksen kunnan alue, ja sen asiakkaita ovat lähinnä päiväkodit, alakoulut ja palvelutalot. Lisäksi auto kiertää kunnan asutuskeskuksissa ja haja-asutusalueilla. Kerän kahdessa viikossa auto käy Tyrnävällä. Monipalveluautolle on suunniteltu kaksiviikkoinen aika-
taulu pop up -pysäkkeineen, joille halutaan kehittää toimintaa.

Opinnäytetyöni ideoita on tarkoitus hyödyntää Muhoksella jo lähitulevaisuudessa, kun toisen, ajopätevyyden omaavan, kirjastovirkailijan palkkaamisen myötä uskotaan työaikaa jäävän muuhunkin kuin reittiajamiseen niin, että voidaan paremmin keskittyä tapahtumatuotantoon ja oheispalveluihin.

Asiasanat: yleiset kirjastot, kirjastoautot, monipalveluautot, kirjastopalvelut, kehittäminen, asiakkaat

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme Library and Information Services

Author: Pirjo-Riitta Viitajylhä

Title of thesis: The multiservice mobile library Poppaloora: present at every occasion in Muhos municipality

Supervisor: Jorma Niemitalo

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2016

Number of pages: 67 + 3

The subject of my thesis is to discover optional services to offer in addition to the basic library services in the Muhos municipal library's new multiservice mobile library. This work is ordered by the Muhos municipal library, and I am writing it on a functional and practical basis.

When the multiservice mobile library was bought to Muhos in 2014, multiple services were then planned, partners for co-operation searched and customers' wishes asked in a project funded by *Regional State Administrative Agencies*. My thesis is meant to be an extension for the project in 2014.

I wrote the theoretical background on my thesis by reviewing the history of both the mobile libraries and the multiservice mobile libraries in Finland and by observing their present situation as well as plans made for the future. I brought together the most important plans to develop additional services or functions in mobile libraries and examined the success of these plans. I explained the present situation of Muhos municipal with its' rural settlement, the history and the present situation of both the Muhos municipal library and the mobile library. For my research I also found out what kind of customers use the mobile library services, because the aim of this project was to focus the services to respond to their needs and wishes.

In the municipality of Muhos where the mobile library operates, the most important group of customers are the local kindergartens, schools and sheltered homes. In addition to this, the mobile library drives around in population centres as well as the sparsely populated areas. Once in every fortnight the mobile library visits Tynävä, which is the neighbouring municipality. The mobile library operates on a fortnight scheduled, and plans for the different activities and action should be made for the few Pop up -stops along.

In a near future another mobile library clerk will be employed in Muhos library, and due to this, it is expected that there will be more time to concentrate on arranging different activities and additional services using new ideas from my thesis.

Keywords: Public library, mobile library, multiservice mobile library, development, customers

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	KIRJASTOAUTOTOIMINTA	8
2.1	Kirjastoauton historiaa	8
2.2	Kirjastoautot 2000-luvulla	10
3	MONIPALVELUAUTOT	11
3.1	2000-luvun edelläkävijät	12
3.2	Monipalveluautohaaveet	14
3.3	Kirjastoautotoiminta suurenuslasin alla	16
3.3.1	"Kirjastoautojen palvelut monipuolistuvat"	16
3.3.2	"Kuntayhteistyön ja kuntaliitosten vaikutus kirjastoautotoimintaan"	17
3.3.3	"Kirjastoautotoiminta murroksessa?"	17
3.4	Uuden ajattelun monipalveluautot	19
4	MUHOKSEN KUNTA	22
4.1	Väestö	23
4.2	Kunnan toimijoita ja kirjaston yhteistyökumppaneita	24
4.2.1	Opetus ja varhaiskasvatus	24
4.2.2	Vanhus- ja vammaispalvelut / Palvelukodit ja hoitolaitokset	26
4.2.3	Vapaa-aika ja kulttuuri / järjestöt ja yhdistykset	29
5	MUHOKSEN KUNNANKIRJASTO	31
5.1	Lyhyt historiankatsaus	31
5.2	Itsenäisenä OUTI-kimpassa	32
5.3	Muhoksen kirjastoautotoiminta	34
5.4	Monipalveluauto Poppaloora	36
6	MUHOKSEN KIRJASTOTOIMEN AIEMMAT KEHITTÄMISHANKKEET	39
6.1	Kehittämisen perusta	39
6.2	Elon keinu	40
6.3	Ikäihmisten iloksi	40
6.4	Draivia rattaille	41
6.5	Hankkeiden jatkuvuus	42
7	UUDET TUULET MONIPALVELUAUTOON	43
7.1	Asiakaspalvelu ja kohderyhmät	43

7.2	Henkilöstöressurit	44
7.3	Kokoelma kohdalleen	44
7.4	Satutunteja ja teatteria	47
7.5	Tapahtumien keskipisteenä ja -pisteessä.....	49
7.6	Vuotuiset jutut / Satunnaiset tapahtumat	51
7.7	Kunnalliset palvelut	54
7.8	Tiedottaminen ja mainonta	55
7.9	Kirjastoauton vuosikalenteri.....	56
8	LOPPUSANAT.....	59
	LÄHTEET	61
	LIITTEET	68

1 JOHDANTO

Suomessa kirjastoautot ovat vuosikymmenien ajan korvanneet lakkautettuja koulu- ja lähikirjastoja kiertämällä maaseutua ja kyliä tuoden kirjastopalvelut lähipalveluina niiden asukkaille. Samalla kun maaseudun asukkaat ikääntyvät, loputkin palvelut karkaavat yhä kauemmas kuntakeskuksiin. Muhoksen kirjasto halusi lähteä tarjoamaan uusia palveluita, joilla voitaisiin tukea ikääntyneiden kotona asumista mahdollisimman pitkään.

Muhoksen kunnankirjasto on hankkinut uuden kirjastoauton, jonka varusteet mahdollistavat sen toimimisen monipalveluautona. Autoon on suunniteltu erilaisia tapahtumia, toimintaa ja palveluita kirjaston aiemmassa ELY-keskuksen rahoittamassa Draivia rattaille -hankkeessa. Suurin osa suunnitelluista on kuitenkin jäänyt toteutumatta, sillä kunnassa työskentelevän yhden kokopäiväisen kirjastoautovirkailijan työaika menee aikataulutetulla reitillä peruskirjastopalveluissa.

Muhoksen kunnankirjasto on saanut luvan toiseen kokopäiväiseen kirjastoautokuljettajan virkaan, minkä täyttämisen uskotaan mahdollistavan kahdessa vuorossa ajamisen ja tämän myötä laajemman palvelutoiminnan.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on määritellä peruskirjastopalveluiden lisäksi toteutettavia palveluita, kartoittaa valmiuksia niiden toteuttamiseen, ideoida autossa järjestettäviä erilaisia teemapäiviä ja tapahtumia, kohdentaen niiden sisältöä eri asiakas- ja käyttäjäryhmien mukaan. Suunnittelussa huomioidaan kirjastoauton palveluita käyttävien suurimmat kohderyhmät: koulut, päiväkodit, keskustaajaman ulkopuolella asuvat ikäihmiset, laitoksissa asuvat ikäihmiset, vammaiset tai kuntoutujat sekä maahanmuuttajat. Haluan myös kiinnittää huomion siihen, että monipalveluauton tapahtumasuunnitelman lisäksi on tärkeää olla erillinen tiedottamissuunnitelma palvelu- ja tapahtumamarkkinointiin.

Opinnäytetyön toiminnallisena osiona on kehitellä kirjastoautoon vuosikello tai -kalenteri, jonka mukaan autoon järjestettäisiin säännöllisesti vuodenkulkuun liittyvää ohjelmaa, esimerkiksi näyttelyitä, tapahtumia ja palveluita sekä tietenkin vaihdettaisiin ajankohtaista kirjallisuutta tilanteen mukaan.

2 KIRJASTOAUTOTOIMINTA

Suomessa toimii koko maan kattava yleisen kirjaston kirjastoverkko, jonka lakisääteisenä tehtävänä on toimia yleissivistävänä laitoksena koululaitoksen rinnalla. Kirjastopalveluja tarjotaan kiinteissä kirjastoissa, liikkuvissa kirjastoissa ja verkossa. Kirjastopalvelut ovat kaikkien saatavilla maksuttomasti, tasa-arvoisesti ja tiedonsaannin vapautta rajoittamatta. Palveluillaan kirjastot ehkäisevät syrjäytymistä ja vaikuttavat kansalaisten henkiseen ja taloudelliseen hyvinvointiin.

Kirjastolain 2 §:n mukaan yleisten kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen. Kirjastotoiminnassa tavoitteena on edistää myös virtuaalisten ja vuorovaikutteisten verkkopalvelujen ja niiden sivistyksellisten sisältöjen kehittymistä. (Kirjastolaki 4.12.1998/904.)

Kirjastoautot ovat perinteinen ja merkittävä ilmiö suomalaisen yleisen kirjaston historiassa. Kirjastoautopalvelu on tehokas ja taloudellinen tapa järjestää haja-asutusalueiden kirjastopalvelut ja kirjastoautot ovat usein korvanneet koulu- ja sivukirjastot niin maaseudulla kuin taajamissakin. Kirjastoautoissa asiakassuhteet ovat pitkäaikaisia ja palvelu henkilökohtaista, mikä myös auttaa rakentamaan kokoelmaa asiakaslähtöisesti. Erityisesti haja-asutusalueilla juttutuokio kirjastoauton kuljettajan kanssa saattaa olla päivän ainoa sosiaalinen kontakti.

2.1 Kirjastoauton historiaa

Suomen kirjastoautotoiminta alkoi vuonna 1913 Helsingin maalaiskunnassa eli nykyisen Vantaan kaupungin alueella (Pirhonen 2013, viitattu 25.6.2016). Maan ensimmäisenä kirjastonhoitajana toimi herastuomari Frithiof Winberg, joka kiersi hevosen vetämällä kärryllä ja talvella reellä pääasiassa kahta reittiä mukanaan Svenska Folkskolens Vänner -yhdistyksen kirjastokonsulentin kautta tilatut kirjat. Toiminta loppui vuoden 1914 lopulla ensimmäisen maailmansodan puhjettua. (Kyöstiö 2009, 712-713.)

Kirjastoautotoimintaa kokeiltiin seuraavan kerran 1950-luvulla Helsingin maalaiskunnan lisäksi neljässä kunnassa eli Munsalassa (1954), Karjaalla (1956), Nokialla (1958) ja Pohjan kunnassa

(1959). Näistä kolme oli ruotsinkielistä kuntaa. Autoina toimi joko pakettiauto tai vuokrattu farmariauto, joissa oli tilapäiset hyllyt. Autot kulkivat reittinsä yleensä sunnuntaisin, neljän viikon välein, mikä pian koettiin riittämättömäksi. Kirjastoautotoiminta huomattiin taloudellisesti edulliseksi toimintamuodoksi, jolla tavoitettiin aiempaa huomattavasti laajempaa asiakaskuntaa. (Kyöstiö 2009, 716.)

Suomen kirjastoautojen historiassa merkittävää oli vuonna 1961 säädetty kirjastolaki ja sitä seurannut vuoden 1962 kirjastoasetuksen 31. pykälä, jossa säädettiin kirjastoille maksettavista valtionosuuksista, joihin laskettiin kuuluvaksi myös kirjastoautojen hankinta- ja korjauskulut (Kyöstiö 2009, 716). Lain myötä kunnat alkoivat vähitellen hankkia kirjastoautoja, vaikka ensimmäinen kirjastoautoksi rakennettu auto hankittiin Turkuun 1961 ilman valtionapua (sama, 718).

Suomen kirjastoautoverkko luotiin lähes kokonaan 1960- ja 1970-luvuilla, ja varsinkin 1970 – 1980-luvuilla autojen määrä kasvoi huomasti ja niiden käyttöalue laajeni Etelä-Suomen kaupungeista koko maahan. Kirjastoautot koettiin erityisen tarpeellisiksi, kun elinkeinorakenteen muutos ja sen myötä väestön siirtyminen maaseudulta kuntataajamiin aiheuttivat kyläkoulujen ja samalla usein koulujen ohessa toimineiden sivukirjastojen lakkauttamisia. Varsinaista kirjastoautojen kulta-aikaa elettiin 1980 – 1990 -lukujen vaihteessa, jolloin autojen määrä kasvoi huippuunsa ollen 234 autoa vuonna 1992. (Kyöstiö 2009, 720–722.)

Yleisten kirjastojen laatusuosituksen (2010) ja Kirjastolain (1998) mukainen yleinen ja yhtäläinen oikeus sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen sekä tasapuolinen kirjasto- ja tietopalveluiden saavutettavuus on siis jo vuosikymmenien ajan turvattu kirjastoautotoiminnalla. Kun haja-asutusseuduilla matkat kivijalkakirjastoihin usein kasvavat kohtuuttoman pitkiksi ylittäen reilusti kahden kilometrin, tai matka-ajassa mitattaessa puolen tunnin, suosituksen, kirjastoautot tuovat palvelun lähipalveluna asiakkailleen (Yleisten kirjastojen laatusuositus 2010, 38–39.)

Tämä palvelujen kattavuuden takaamiseksi luotu ja toimiva kirjastoautotoiminta on kuitenkin ollut vastatuuleissa useampaan otteeseen. Ensimmäinen kriisi koettiin jo 1970-luvun lopulla, jolloin valtio, heikon rahatilanteensa vuoksi, eväsi kirjastoautomäärärahat kokonaan vuosina 1977 ja 1978 ja seuraavien vuosien valtion talousarvioissa rahaa myönnettiin vain muutamalle autolle. 1990-luvun taloudellisen laman myötä Suomessa sisäinen muuttoliike kiihtyi ihmisten muuttaessa työn perässä maalta kaupunkiin. Kylät jatkoivat tyhjenemistään, kouluja lakkautettiin ja kuntien hakiessa säästöjä kirjastoautopalvelut katsottiin ylipalveluksi. (Kyöstiö 2009, 722.) Monet kirjastoautokunnat

lopettavat autotoiminnan viimeistään kuljettajavirkailijan jäädessä eläkkeelle tai auton tullessa vaihtokään. Isoissa kaupungeissa vähennettiin autojen määrää (Kyöstiö 2009, 724).

2.2 Kirjastoautot 2000-luvulla

Vielä 2000-luvulla kirjastoautojen määrä on laskenut, vaikka uusia autoja on hankittu jonkin verran. Vuosituhannen vaihteessa autoja laskettiin olevan koko maassa yhteensä 155. (Yleisten kirjastojen laatusuositus 2010, 32.) Huppuvuosista ollaan siis tultu huomattavasti alaspäin. Uusia lähikirjastojakaan ei ole viime vuosina rakennettu, vaikka niiden määrä on näennäisesti kasvanut kuntaliitosten myötä samalla kun pääkirjastojen määrä on laskenut. Muutos johtuu kuitenkin siitä, että liitoskuntien pääkirjastoja on muutettu lähikirjastoiksi. Mutta toimiminen uuden nimekkeen alla ei koske kirjastoautopalveluita, vaan niiden tarjonta on todellisuudessa vähentynyt lähes 25 prosenttia. (Yleisten kirjastojen laatusuositus 2010, 32.) Vuoden 2015 tilastojen mukaan Suomessa toimi tuolloin enää 140 kirjastoautoa, joilla oli yhteensä 10 969 pysäkkiä. Tällöin kirjastoautoista tehtiin yhteensä noin 6,9 miljoonaa lainaa, kun luku vielä vuonna 2014 oli lähes 7,1 miljoonaa. (Tilastoverailu Suomen yleisten kirjastojen toiminnasta vuosina 2014-2015 2016, viitattu 10.6.2016.)

Haja-asutusseutujen ja kaupunkipysäkkien lisäksi kirjastoautot tekevät yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja peruskoulun kanssa kiertämällä päiväkoteja ja alakouluja ja näin tukemalla lasten ja nuorten lukemisharrastusta (Kyöstiö 2009, 731–732). Lukuharrastuksen lisäksi tuetaan tiedonhallinnan ja medialukutaitojen kehittymistä (Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015 2009, 24). Lisäksi kirjastoautot vierailevat vanhusten- ja palvelutaloissa sekä tarjoavat kotipalvelua sellaisille asiakkaille, jotka eivät sairauden tai liikuntavaikeuksien takia pääse kirjastoon (Kyöstiö 2009, 732).

Kirjastojen palvelut ja toiminta perustuvat asiakkaiden tarpeisiin. Siksi kirjastojen on osattava kohdata asiakkaansa ja vastattava yhteiskunnan muutoksista johtuviin tarpeisiin kehittämällä asiakkailleen vaihtoehtoisia palveluja. Uudistuvista verkkopalveluista huolimatta kivijalkakirjastoiden on sijaittava siellä missä ihmiset liikkuvat, tai kirjasto on (edelleen) tuotava ihmisten luokse. Uudenlaisen palvelumalli vaatii innovatiivisia ratkaisuja. (Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015 2009, 12.) Lakkauttamisen sijaan kirjastoauton tehtävänkuvaa tulisi laajentaa kehittämällä siitä monipuolinen, kunnallinen tai yli kuntarajojen toimiva tietopalveluauto (Kyöstiö 2009, 735).

3 MONIPALVELUAUTOT

Kuntien väkilukujen laskiessa kirjastoautot ovat menettäneet asiakkaitaan ja palvelun riittävään käyttöön on alettu kiinnittää huomiota. Varsinkin maaseutujen kirjastoautoissa kokeillaan monipalveluja, joilla tarkoitetaan kirjastoautoissa tarjottavia ei-kirjastomaisia palveluita. (Kyöstiö 2011, 393.) Kuntatalouden tiukentuessa on perinteisesti kunnan sisäisesti toteutettuja kirjastoautopalveluja alettu järjestää kahden tai useamman kunnan välisenä yhteistyönä, joko ostopalveluna tai yhteistyösopimuksella (Pirhonen 2013, viitattu 25.6.2016). Perinteisten kirjastopalvelujen lisäksi kirjastoautoissa tarjotaan lisääntyvissä määrin uudenlaisia palveluja. Monipalveluiksi määritellään sellaiset palvelut tai varusteet, jotka ovat tarpeen muiden kuin kirjastopalvelujen tuottamisessa ja tarjoamisessa. (Pirhonen 2013, viitattu 25.6.2016.)

Suomen Kirjastoseuran vuonna 1975 julkaiseman Kirjastoautokäsikirjan määritelmän mukaan monitoimiautoksi tai kulttuuribussiksi kutsuttava kirjastoauto sisältää runsaan – noin 2000–4000 kirjaa – lisäksi vakiovarusteena käsikirjoja, sanoma- ja aikakauslehtiä lukutiloihin, musiikinkuuntelulaitteita kuuntelupaikoihin, kuvien ja nukketatterin esityslaitteita katselutiloihin sekä mahdollisuuksia pienehköjen näyttelyiden järjestämiseen. Tällaisessa autossa voidaan järjestää myös esimerkiksi kirjailijaesiintymisiä. Tämä kaikki edellyttää, että auto on riittävän suuri ja että se viipyy pysähdyspaikallaan ainakin $\frac{3}{4}$ - 2 tuntia. Monitoimiautossa saattaa joskus olla mukana myös kunnallisen informaation antamiseen liittyvä asiantuntija tahi useajäseninen taiteilijaryhmä. (Sarkola 1975, 189.)

Monipalveluauto ei ole uusi keksintö, sillä Suomen ensimmäiset kirjasto-monipalveluautot toimivat jo 1970-luvulla. Vaasaan hankitun auton varusteina oli kuultokuvanheitin ja valkokangas, äänentoistolaitteet ja irtojakkaroita yleisötilaisuuksia varten (Sarkola 1975, 189). Ensimmäisenä varsinaisena monitoimiautona pidetään kuitenkin Kuhmoon elokuussa 1974 hankittua autoa, jossa oli 3000-4000 kirjan kokoelman lisäksi äänielokuvaprojektori ja valkokangas, stereokasettisoitin kahdella kaiuttimella ja kuulokkeilla sekä nukketatterilaitteet ja -kulissit sekä kokoon taittuja istuimia (sama). Kuhmon monitoimiauton neljän ensimmäisen käyttökuukauden aikana siellä järjestettiin lukuisia näyttelyitä (grafiikkaa, valokuvia, käsinukkeja ja luonnenukkeja), sekä suuren yleisösuosion saaneita nukketatterinäytelmiä ja lyhytelokuvia, sekä kuunneltiin musiikkia (Sarkola 1975, 190).

Jussi Lehtonen (2005) kirjoittaa artikkelissaan *Palvelut pyörillä*, että jo vuosikymmeniä ennen kirjastoautojen tuloa maassamme on ajanut sekä myymälä- ja pankkiautoja että autopostitoimistoja. Yksityisten myymäläautojen kiertäminen on tosin kannattamattomana jo lähes hiipunut syrjäisiä Itä-Suomen kolkkia lukuun ottamatta, ja pankki- ja postiautojen toiminta taas on loppunut sähköisten pankkipalveluiden, suurten kustannusten ja yhteiskunnallisen turvattomuuden myötä (Lehtonen 2005, viitattu 27.6.2016).

Lehtosen mukaan monipalveluauton ajatuksena olisi tarjota maaseudun harvaan asutuilla alueilla erilaisia alueen tarpeen mukaisia palveluja, joita voisivat olla esimerkiksi kirjasto-, kauppa-, posti- ja pankkipalvelut sekä erilaiset valtion ja kuntatason lomakepalvelut. Parhaimmillaan monipalveluauto voisi joillakin reiteillä pitää sisällään myös esimerkiksi terveydenhoitajan vastaanoton. Vastaanottotilaksi voitaisiin myymäläauton kokoisen ajoneuvon takaosaan järjestää pieni huone, jossa terveydenhoitaja voisi ottaa verinäytteitä, tehdä erilaisia pieniä tutkimuksia ja vaikka verenpaineen ja -sokerin mittauksia. (Lehtonen 2005, viitattu 27.6.2016.)

Suomen maanteillä ajaakin erilaisia terveydenhoitoalan autoja (mammografia ja röntgen), ja jokunen vuosi sitten Varsinais-Suomen saaristossa saattoi kiertää hammaslääkäreitä, jotka ottivat potilaitaan vastaan matkailuautoissa ja -perävaunuissa. (Lehtonen 2005, viitattu 27.6.2016.) Nykyisin monelle ovat tulleet tutuksi TBE-rokotuslinikat eli punkkibussit (punkkiklinikka.fi, viitattu 27.6.2016).

3.1 2000-luvun edelläkävijät

Suomen ensimmäinen nykyaikainen monipalveluautoksi rakennettu auto hankittiin vuonna 2000 Kemijärvelle. Monipalveluautohankkeen taustalla oli Vesa Sarajärven (2010, 30, viitattu 28.6.2016) mukaan alueellinen kehittäminen ja muuttuvat palvelujärjestelmät. Kun yhteiskunnallisten ja sosiaalisten palveluiden saatavuus oli heikentynyt ja peruspalvelut, kuten koulut, kaupat, postit ja pankit, joko siirtyneet kauas tai lakanneet kokonaan, haja-asutusalueet haluttiin nähdä yhteiskunnallisesti merkittävinä sekä kunnalle että sen asukkaille, jolloin Kemijärvellä päätettiin löytää vaihtoehtoisia keinoja elinolojen uudistamiselle ja palvelutuotannon ylläpitämiselle. (Sarajärvi 2010, 30, viitattu 28.6.2016.)

Keväällä 2000 alettiin hankerahoituksen turvin kehittää Kemijärven kaupungin ja muiden palveluiden tarjontaan osallistuvien organisaatioiden kanssa yhteiskustannuksella pysyvää palvelumallia, liikkuvaa monipalveluyksikköä. Näin syntyi kirjastoautopalveluiden tueksi ja lisäksi monipalveluauto Kulkuri. (Sarajärvi 2010, 31, viitattu 28.6.2016.) Kulkurin palvelut ja toiminta sidottiin ihmisten arkeen ja oman alueensa tarpeisiin. Yhteistyöverkoston kuuluivat kirjasto, Kela ja työvoimatoimisto sekä kunnan sivistys- ja elinkeinoviranomaiset, sosiaaliala- ja terveystoimikot sekä yritykset. Niiden lisäksi yhteistyökumppaneiksi lukeutuivat muun muassa kirkko ja sairaala, kansalaisopisto, kyläyhdistykset, järjestöt ja yhdistykset. (Sarajärvi 2010, 31, viitattu 28.6.2016.)

Sittemmin kirjastoauto Kyläluuta on korvannut Kulkurin. Vuodesta 2015 liikennöinyt uusi auto tarjoaa sekin asiakkailleen kirjastopalveluiden lisäksi internetin käyttämöhdöllisuuden ja opastuksen sekä tuo teematapahtumilla iloa ja palveluita ihmisten arkeen. Autossa voi mittauttaa verenpaineen ja, terveystalon opiskelijan ollessa mukana reitillä, myös verensokerin. (Kemijärven kaupunki 2016, viitattu 27.6.2016.)

Myös Ranualla toimii vuonna 2008 käyttöön otettu monitoimiauto, jossa kirjojen lainaustoiminnan lisäksi on mahdollisuus järjestää erilaisia koulutustilaisuuksia. Autoon pääsee invahissillä, autossa on taulutelevisio ja videolaitteet, sekä asiakaskäytössä kaksi kannettavaa tietokonetta ja tulostin. (Leppäkoski 2014, 23, viitattu 28.6.2016.) Ranuan kunta toimi aikoinaan edelläkävijänä äänestysasiassa tekemällä aloitteen Oikeusministeriölle ja kuntien keskusjärjestöille vaalilainsäädännön muuttamisesta niin, että kuntaa kiertävä kirjastoauto voisi toimia ennakkoäänestyspaikkana (Sarajärvi 2016, viitattu 28.6.2016). Monipalveluauton tarpeet on otettu huomioon sisustuksessa, varustuksessa ja rakenteissa, tästä esimerkkinä sähköistetty tavaratila, joka mahdollistaa kylmälaitteiden asentamisen (Holme & Sivenius 2009, Ranua).

Leppävirralla vuonna 2008 toteutetun Lemon-hankkeen tavoitteena oli monipalveluautokonseptin luominen. Haluttiin luoda palveluauto, joka kirjastopalveluiden lisäksi toisi sosiaaliala- ja terveyspalveluita ja mahdollisesti kauppakassi- ja lääkehuoltopalvelua harvaanasuttujen syrjäseutujen asukkailla. Haastatteluilla ja kyselytutkimuksilla selvitettiin ikäihmisten mielipiteitä ja toiveita sekä kartoitettiin yhteistyömahdollisuuksia eri palvelusektorien, järjestöjen ja yhdistysten kanssa. Näiden perusteella tärkeimmiksi palvelujen kehittämiskohteiksi nousivat tietopalvelu sekä lääke- ja postipalvelut. (Hyvärinen 2008, viitattu 27.6.2016.) Auto varustettiin invahissillä, tietopalvelua varten asiakaspöydällä, lasertulostimella/kopiokoneella ja infonäytöllä sekä verenpainemittarilla (Leppävirran kunta 2016, viitattu 27.6.2016).

Leppävirralla koettiin, että palveluautohankkeella pystyttiin vaikuttamaan ikäihmisten palveluiden saatavuuteen ja saavutettavuuteen. Projektin konkreettisena tuloksena pidetään ikäihmisten palvelusivustoa, joka tarjoaa tietoa erilaisista palveluista ja etuuksista. (Leppävirran kunta 2016, viitattu 27.6.2016.) Kirjastopalveluiden lisäksi auto tarjoaa ikäihmisten tarpeellisina pitämiä reseptilääkkeiden kuljetusta, posti- ja tietopalveluita. Hankkeen loppuraportissa todetaan kuitenkin, että säännöllisten sosiaaliala- ja terveyspalveluiden järjestäminen osoittautui hankalaksi reittiakataulujen ja lyhyiden pysähdysaikojen takia, mutta mahdollisuus omatoimiseen verenpaineen mittaamiseen jäi pysyväksi palveluksi. Autossa järjestetään kuitenkin teemapäiviä, jolloin autossa kulkee mukana sosiaaliala- ja terveydenhuollon asiantuntijoita ja toimijoita. (Hyvärinen 2008, viitattu 27.6.2016.) Auto on rekisteröity kuljettajan lisäksi kahdelle matkustajalle, joten satunnainen kyydityskin onnistuu, samoin kuin tavarankuljetus tarvittaessa (Holme & Sivenius 2009, Leppävirta).

Suomen tämän hetken monipuolisin kirjastoauto Hilla Starttasi Sodankylässä tammikuussa 2014. Autoon pääsee pyörätuolinostimella, ja auton ohjaamo on äänieristetty, mikä mahdollistaa terveydenhoitajan tai vaikkapa diabeteshoitajan vastaanoton järjestämisen. Autossa on iso televisioruutu, jolla voidaan näyttää tietoisuuksia, esittää elokuvia tai kirjaston näyttelyitä sekä asiakaskäyttöön tietokone ja monitoimikone, jolla voi kopioida, skannata ja tulostaa. Syrjäseutujen lääkehuoltoon varten jo edeltävään autoon saatiin lääkekaappi, ja nyt uutena palveluna Hillassa on reseptilääkkeiden kuljetus. Hillassa on myös keräyspiste vanhoille lääkkeille ja käytetyille paristoille. (Ahonen 2014, 16–17.)

3.2 Monipalveluautohaaveet

Näiden edellä mainittujen pitkään toimineiden monipalveluautojen esimerkin myötä on Suomessa tehty suunnitelmia ja selvityksiä vastaavanlaisen monipalveluauton hankkimiseksi sekä yksittäisen kunnan että useamman kuntaliittymän alueelle. Ennen kalliin auton hankintaa on haluttu selvittää kuntalaisten tarpeita erilaisille palveluille sekä heidän mielenkiintoaan ja halukkuuttaan käyttää niitä. Monipalveluautoihin ja niiden toiminta-alueeseen sekä eri sidosryhmien yhteistyömahdollisuuksiin liittyen on tehty niin ikään monia kirjasto- ja tietopalvelualan opinnäytetöitä ja pro gradu -tutkielmia.

Lappajärven kuntaan oltiin hankkimassa monitoimiautoa vuonna 2011 korvaamaan kunnan alueella toimineita kirjastoautoa ja myymäläautoa. ”Monipalveluauton huumaa: Case: Lappajärven

monipalveluautohanke” -opinnäytetyössään Hanna-Maria Saarenpää (2011, 56–57, viitattu 27.6.2016) teki kuntalaisille asiakaskyselyn, jonka tuloksien mukaan autoon toivottiin kirjastopalveluiden lisäksi lääkekaappia, verenpaine- ja verensokerimittauksia, sekä äänestysmahdollisuutta. Eri-tyyppistä kaupan palveluista elintarvikeostoksien kuljetuspalvelua arvioitiin käytettävän eniten, mutta myös postin palvelut koettiin tärkeiksi samoin kuin vanhojen pattereiden ja lamppujen vastaanotto- ja korjauspalvelut. (Saarenpää 2011, 56–57, viitattu 27.6.2016.) Lappajärven kunnan heikon taloudellisen tilanteen ja muiden isojen, tärkeämmäksi koettujen, investointitarpeiden takia ja osuuskaupan vetäytyttyä yhteistyöstä, autosta tehtiin kuitenkin perinteinen kirjastoauto (Rautanen 2013, viitattu 27.6.2016).

Vastaavasti Enni Hakkarainen (2011, viitattu 27.6.2016) opinnäytetyössään ”Kirjastoauto maaseudun monipalvelijana: Selvitys Wiitaunionin mahdollisuuksista monipalveluautoksi” selvitti kahden maaseutukunnan Pihtiputaan ja Viitasaaren kirjastoautolle mahdollisia lisäpalveluita. Myös Hakkarainen teki haja-asutusalueen asukkaille kyselyn, jolla selvitettiin, mitä palveluita he käyttäisivät, minkä lisäksi hän haastatteleamalla potentiaalisia yhteistyötoimijoita kartoitti näiden halukkuutta palvelujen tarjoamiseen kirjastoautossa.

Tutkimuksen perusteella Wiitaunionin alueen kirjastoautossa toteutettavia palveluita voisivat olla postin ja apteekin palvelut, terveystieteelliset palvelut sekä pienten ongelmajätteiden keräily- ja vastaanotto. Myös ennakkoäänestysmahdollisuutta haluttiin kokeilla. (Hakkarainen 2011, viitattu 27.6.2016.) Terveystieteellisiin palveluihin liittyen Hakkarainen (2011, viitattu 27.6.2016) mainitsee myös verenpaine- ja verensokerimittarin hankkimisen, mahdollisuuden uusittavien reseptien jättöön, lupa-asioiden järjestettyä reseptivapaiden lääkkeiden myynnin sekä apteekin verkkotilausten noutomahdollisuuden.

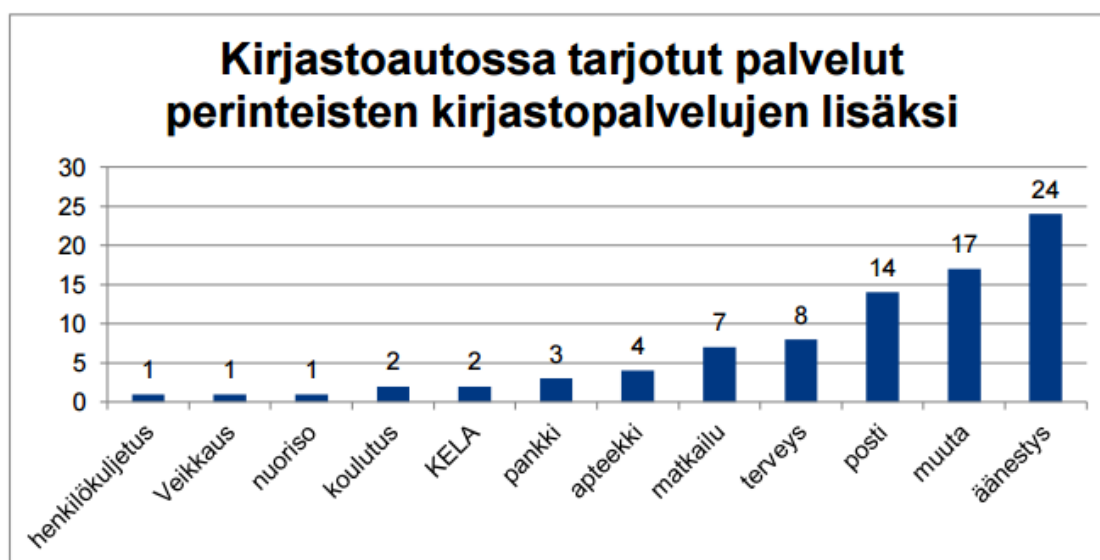
Hakkarainen korostaa työssään yhteistyökuvioiden toimivuutta, jolle pohja luodaan kirjallisella yhteistyö- tai palvelusopimuksella, ja säännöllisen yhteydenpidon tärkeyttä. Palvelukonsepti olisi saatava toimimaan, niin ettei järjestetty toiminta pääse kuihtumaan kuten esimerkiksi Kemijärvellä ja Leppävirralla aktiivisen alun jälkeen tapahtui, Hakkarainen mainitsee. (2011, 65, viitattu 27.6.2016.)

3.3 Kirjastoautotoiminta suurennuslasin alla

Kirjastoautojen määrä on vähentynyt radikaalisti viimeisten vuosikymmenien aikana ja vähenemisen pelätään jatkuvan edelleen. Siksi autotoimintaa ja sen mahdollisuuksia selvitä tulevaisuuden haasteista on selvitelty varsinkin 2010-luvulla.

3.3.1 ”Kirjastoautojen palvelut monipuolistuvat”

Suomen kirjastoseuran ja ELY-keskusten vuonna 2013 teettämän selvityksen perusteella kirjastoautoissa tarjotaan yhä enenevässä määrin uudenlaisia palveluita (katso kuvio 1). Jo 24 kirjastoautoa on toiminut ennakkoäänestyspaikkana, seuraavaksi kysytyimpiä ja käytetyimpiä palveluita ovat apteekki- ja veikkauspalvelut sekä postipalvelut. Autot saattavat myös kuljettaa kauppaoستoksia tai pyykkikasseja ja kyyditä ilmaiseksi satunnaisesti kyytiä tarvitsevia asiakkaita. Kirjastoauton mukana saattaa työskennellä terveydenhoitaja, joka tekee esimerkiksi verenpaineen- tai verensokerimittauksia ja ottaa verinäytteitä. Pieksämäen kirjastoautossa järjestetään kansalaisopiston kursseja. Monipalveluautoissa voidaan järjestää satutunteja ja nukketeatteria sekä elokuva-, teatteri- ja musiikkiesityksiä, näitä tosin pidetään perinteiseen kirjastotyöhön kuuluvana palveluna. (Pirhonen 2013, viitattu 29.6.2016.)

KUVIO 1. Kirjastoautoissa tarjotut palvelut perinteisten kirjastopalveluiden lisäksi. Luvut ovat autojen kappalemääriä. (Pirhonen 2013, 8, viitattu 29.6.2016.)

Kirjastoautojen monipalveluiden koetaan olevan vielä kokeiluasteella, vaikka ne joissain kunnissa ovatkin jo arkipäivää. Suurimpana syynä toiminnan vähyyteen koetaan resursointiongelmia ja valtion toivotaankin osallistuvan enemmän monipalveluautojen rahoittamiseen (Ahonen 2014, 17), sillä kirjastoauton palveluiden kehittämisen koetaan olevan maaseudun elävän pitämistä ja haja-asutusalueiden asukkaiden palvelemista (Leppäkoski 2014, 93, viitattu 28.6.2016).

3.3.2 ”Kuntayhteistyön ja kuntaliitosten vaikutus kirjastoautotoimintaan”

Leppäkosken (2014) tekemän kyselyn perusteella kirjastoautohenkilöstön mielestä kirjastoauton palvelutoimintaa tulee monipuolistaa ja kirjastoautoyhteistyö kuntasektorin kanssa koetaan tärkeänä. Monipalveluautot nähdään hyvänä toimintakonseptina, koska sen myötä autossa voidaan tarjota sekä kolmannen sektorin palveluita, että erilaisia kuntapalveluita. Yhteistyötä voitiin kuvitella tehtävän esimerkiksi Kelan, pankin, postin ja terveyspalveluiden kanssa, lisäksi haluttiin tarjota erilaisia kulttuuripalveluita ja toimia kuntien tiedotuspisteenä. Myös vanhustyö ja kotipalvelu nähdään yhtenä kehittämistyön osa-alueena. (Leppäkoski 2014, 92–93 viitattu 28.6.2016.) Yhteistyö kulttuurialan kanssa koetaan kiinnostavaksi, sillä autossa voi lähes samalla tavalla kuin kivijalkakirjastossa järjestää erilaisia tapahtumia, kuten kirjailijavierailuita, runonlausuntaa, lukupiirejä, kirjavinkkausta ja näyttelyitä (Leppäkoski 2014, 93 viitattu 28.6.2016).

3.3.3 ”Kirjastoautotoiminta murroksessa?”

Kesäkuussa 2016 Suomen kirjastoseura selvitti kirjastoautojen nykytilannetta verkkokyselyllä, joka lähetettiin kaikille yleisille kirjastoille. Kirjastoautopalvelua tarjoaa nykyään 121 kuntaa, joista kyselyyn vastasi yhteensä 76 kuntaa. (Suomen kirjastoseura 2016, viitattu 15.8.2016.)

Autojen määrä vähenee edelleen johtuen sekä kuntien taloudellisista paineista, uusista kuntaliitoksista että väestön muuttoliikkeestä isompiin asutuskeskuksiin. Vaikka kirjastoautojen on tarkoitus paikata lakkautettujen lähikirjastojen palveluita, viime vuosina monet kunnat ovat lakkauttaneet myös kirjastoautoja tai ainakin vähentäneet pysäkkien määrää. (Suomen kirjastoseura 2016, viitattu 15.8.2016.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö on aiemmin myöntänyt vuosittain tukea yhteensä neljä miljoonaa euroa yleisten kirjastojen perustamishankkeisiin ja uusien kirjastoautojen hankintaan, mutta vuoden 2016 alusta nämä valtionavustukset siirrettiin kunnan peruspalvelujen valtionosuuksiin. Tämä tarkoittaa, että kalliin kirjastoauton hankkiminen on nyt kunnan oman harkinnanvaraisen rahoituksen varassa. (Suomen kirjastoseura 2016, viitattu 15.8.2016.)

Valtionavustus on aiemmin saattanut olla jopa puolet hankittavan auton kokonaiskustannuksista, ja vaikka korvamerkityn valtionrahoituksen poistumisen vaikutuksia on vielä vaikea arvioida, kyselyyn vastanneista 45 % oli joko samaa mieltä tai täysin samaa mieltä siitä, että rahoituksen poistumisen jälkeen uutta autoa ei kuntaan enää hankita. Toisaalta vaikka Opetus- ja kulttuuriministeriö vielä vuoden 2014-2017 rahoitussuunnitelmassaan myönsi rahoitusta Mikkelin ja Sipoon kirjastoautojen hankkimiseen, hankkeet kaatuivat kunnan oman rahoituksen puutteeseen. Nyt Mikkelin kirjastoautotoiminta on lopetettu kokonaan ja Sipoo ostaa palveluja Porvoosta. (Suomen kirjastoseura 2016, viitattu 15.8.2016.)

Vaikka lähes 70 % kirjastoautoista ajaa edelleen yhden kunnan alueella, kuntien välisen yhteistyön uskotaan lisääntyvän ja tuovan uusia ja taloudellisesti järkeviä keinoja kirjastoautopalveluiden toteuttamiseen. Kirjastoautotoimintaa on monessa kunnassa alettu kehittää samalla kartoittaen asiakkaiden toiveita. Autoista enää 29 prosenttia toimii pelkästään ”liikkuvana kirjastona”, 26 prosenttia tekee yhteistyötä kotipalvelun kanssa mutta peräti 63 % vastaajista ilmoittaa kirjastoautoja käytettävän erilaisten kirjastotapahtumien ja -palveluiden yhteydessä. (Suomen kirjastoseura 2016, viitattu 15.8.2016.)

Kirjastotapahtumien ja -palveluiden järjestämisestä Ville-Pekka Nummi mainitsee pro gradu -tutkielmassaan, että kirjastoauton tuottamien kirjastopalveluiden lisäksi tärkeimpinä ja parhaiten toimivina palveluina nähdään sellaiset palvelut, jotka eivät vaadi henkilökunnalta lisäkoulutusta tai paljoa oman alan ulkopuolista osaamista. Tärkeänä nähdään myös se, että palveluista ei aiheudu ylimääräisiä kustannuksia ja, että yhteistyökumppanit ovat sitoutuneita yhteistyöhön ja molemmat osapuolet ovat halukkaita kehittämään sitä edelleen. (Nummi 2013, viitattu 19.8.2016.)

3.4 Uuden ajattelun monipalveluautot

Vuonna 2013 Oulussa mietittiin sivistys- ja kulttuuripalveluiden tarjoamiseen uusia tilaratkaisuja, joilla toiminta saataisiin monialaisemmaksi ja moniammatillisemmaksi. Suunnittelun tavoitteena oli erityisesti asiakas- ja asukasystävällisyys, siksi kiinteiden toimipisteiden vaihtoehtona nähtiin nykyisistä kirjastoautoista kehitelty monitoimipalvelurekka. Road Show -tyyppisellä rekalla palveluita olisi mahdollista viedä etäisiinkin taajamiin, joissa tällä hetkellä ei ole minkäänlaisia kulttuuripalveluita. Tällainen palvelukonsepti ja toimintamalli nähtiin täysin uudenaikaisena jopa kansainvälisesti tarkasteltuna. (Oulun palvelumalli 2020 2013, viitattu 16.8.2016.)

Vaikka kirjastoalalla monipalveluautot usein mielletään lähinnä kirjastoautoiksi, joihin on tuotu lisäpalveluina muiden tahojen kanssa kehiteltyä yhteistoimintaa ja -palveluja, varsinkin terveydenhoitoalan liikkuvia palveluja on viime vuosina kehitetty eri puolilla maata.

Uudenlainen monipalveluauto on myös vuonna 2014 käyttöön otettu älybussi Linkku, joka on peruspalvelukeskus Aavan, peruspalvelukeskus Oivan, Päijät-Hämeen liiton, Lahden ammattikorkeakoulun ja koulutuskeskus Salpauksen yhteinen projektiyksikkö, jonka suunnitteluun saatiin EAKR-perustainen 800 000 euron rahoitus. Itse auton hinnaksi tuli noin 500 000 euroa. (Freundlich 2016; Linkku 2016, viitattu 14.8.2016.)

Monipalveluauto Linkku on 15 metriä pitkä ja 3,5 metriä korkea linja-autoalustalle rakennettu auto, jonka tasainen lattia on varustettu koko auton pituudelta pikakiinnityskiskoilla, joilla mahdollistetaan täydellinen muunneltavuus. Kahden väliseinän ja kuljettajan takana olevan verhon ansiosta tila on mahdollista jakaa useaan osaan eri palveluita varten (katso kuva 1). Auton keskiosassa on invalidiwc, johon mahtuu pyörätuolilla. Linkussa on kehittynyt ilmanvaihto, akustiikka ja toimistotasoinen äänieristys sekä kuulutusmahdollisuudella varusteltu äänentoisto. Auton varusteina on 3G / 4G -modeemi ja WLAN-tukiasema, videomonitori, ulkoseinässä sähköinen inforuutu, kolme vesipistettä, lämminvesivaraaja, jääkaappi ja kahvinkeitin. (Linkku 2016, viitattu 14.8.2016.)

Moderni tekniikka, muunneltavuus ja liikuteltavuus mahdollistavat erilaisten palveluiden tuottamisen ja palveluiden viemisen sinne, mistä kiinteät palvelupisteet on lakkautettu ja missä ihmiset niitä tarvitsevat. Bussin palveluita ovat olleet esimerkiksi suuhygienistin vastaanotto, rokotuskampanjat, koululaisten terveystarkastukset, lääkkeiden jakelu, tietotekniikkakoulutus, tieto- ja kirjastopalvelut ja äänestyspiste. Lisäksi autossa on järjestetty erilaisia tapahtumia, messuja ja työpajoja. Linkku

toimii Lahden länsi- ja itäpuolen kuntien alueella. (Freundlich 2016; LAMK, 2014; Linkku, 2015, viitattu 14.8.2016.)

KUVA 1. Kuvassa näkyy kaksi esimerkkiä Linkun muunneltavuudesta. Monipalveluautossa on tarkoitus tarjota kerrallaan vähintään kolmea eri palvelua (Freundlich 2016, viitattu 14.8.2016; kuva-lähde: liikkuvatila.fi).

Pienemmistä monipalveluautoista voidaan esimerkkinä mainita Etelä-Karjalassa toimivat Mallu- ja Malla-autot. Mallu on Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiirin Eksoten reittiaikataulun mukaan liikkuva vastaanotto, josta saa sairaanhoitajan vastaanotto- ja laboratoriopalveluja, suun terveydenhuollon ennaltaehkäiseviä palveluita sekä sosiaalipuolen palveluohjausta haja-asutusseuduilla ja taajama-alueilla. (Suomalainen 2014, viitattu 14.8.2016.) Malla taas on vuonna 2015 hankittu laboratoriokäyttöön tarkoitettu auto, joka korvaa suljettuja laboratorion näytteenottopisteitä. Malla-autossa otetaan tavanomaisia laboratorion näytteitä, kuten verikokeita, nielu-, bakteeri- ja sieninäytteitä, gynekologisia näytteitä sekä sydänfilmejä, vastaanotetaan virtsanäytteitä, annetaan näytepurkkeja ja ohjeistetaan näytteenotossa. (Kääriäinen 2015, viitattu 14.8.2016.)

Tosin linja-auton tai kuorma-auton alustalle voidaan rakentaa lähes mitä vaan. Suomalainen Kiitokori valmistaa kaikkialle Eurooppaan eri palvelualojen autoja, kuten erilaisia terveyspalveluautoja (röntgentutkimus-, veripalvelu- ja sairaankuljetusautoja), vankila- ja vankienkuljetusautoja, jäänpoistoautoja lentokoneiden jäänpoistoon, Norjassa toimii muun muassa ambulanssibussi ja päiväkotibussi. (Kiitokori 2016, viitattu 20.8.2016.)

KUVA 2. Erilaisia Kiitokorin erikoisajoneuvoja. Kuvalähde: Kiitokori.fi/fi/.

4 MUHOKSEN KUNTA

Vuonna 1865 perustettu Muhos sijaitsee Pohjois-Pohjanmaan maakunnassa, Oulusta 35 kilometriä kaakkoon. Muhoksen pinta-ala on noin 797,31 km², josta maa-aluetta on noin 783 km². Kunnan halki virtaavat niin Oulujoki kuin Pelsonsuolta alkava Muhosjoki, joka laskee Oulujokeen Muhoksen keskustaajamassa. Muhos on pientalovaltaista asuinalueita. (Muhoksen kunta 2016.)

Muhoksen kunta levittäytyy laajalle alueelle Oulujoen molemmin puolin (katso kartta liitteessä 1), jolloin kirjastoauto on tärkeä palvelujen lähelle tuoja. Muhos koostuu yhdeksästä kylästä tai taajama-alueesta. Kunnan väestöstä yli puolet asuu Kirkonkylässä tai sen liepeillä ja toinen väestökeskittymä on Päivärinteen taajamassa, jossa asuu noin 1000 henkilöä. (Elinkeinostrategia 2015, viitattu 11.6.2016.)

Päivärinteen taajamassa toimivat alakoulun ja päiväkodin lisäksi kyläkauppa ja asiamiesposti sekä aktiivinen kyläyhdistys. Päivärinteeltä on matkaa Muhoksen keskustaajamaan noin 12 kilometriä. (Jokirinne 2016, viitattu 30.6.2016.)

Kylmälänkylä eli Kylmäla sijaitsee Muhosjoen varrella noin 30 kilometriä kuntakeskuksesta etelään. Kylässä on noin 115 taloutta, joissa asuu lähes 300 henkeä. Kylmälänkylällä toimii aktiivinen kyläyhdistys, kolme metsästysseuraa, pieni alakoulu, jonka tiloissa järjestetään kerhoja ja pidetään kokouksia sekä yksityinen kyläkauppa ja kyläkappeli. (Kylmälänkylä 2010, viitattu 30.6.2016.)

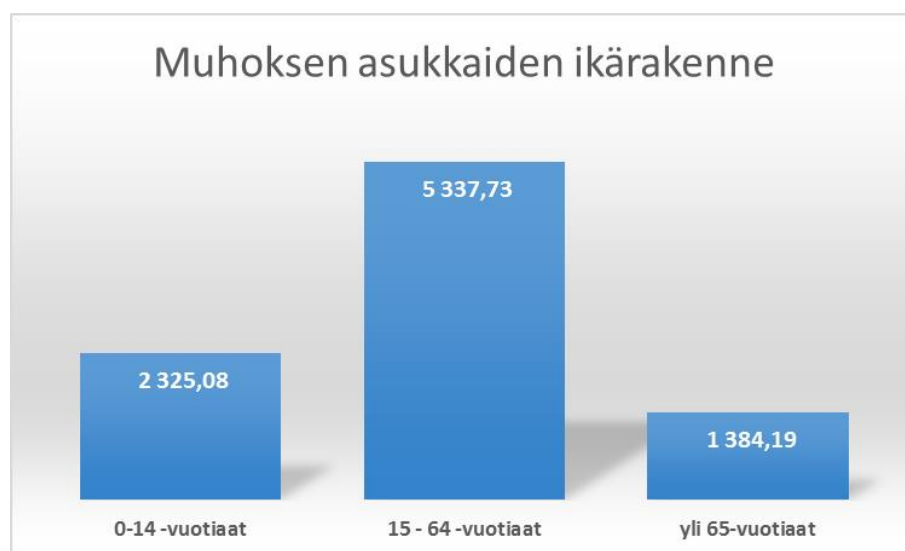
Leppiniemi sijaitsee Oulujoen varrella Pyhäkosken voimalaitoksen läheisyydessä. Voimalaitoksen työntekijöille 1940 – 1960-luvuilla rakennetulla alueella on omakoti-, pari- ja rivitaloja sekä muutama kerrostalo. Suuri osa puistomaisesta alueesta ja sen rakennuksista on kulttuurihistoriallisesti arvokasta ja siksi suojeltuja. (Hyypiö 2014, viitattu 30.6.2016.) **Montta** on toinen voimalaitospadon rakennustöiden yhteydessä syntynyt kylä, jonka alueella sijaitsee 3,5 hehtaarin Montan leirintäalue

Mäntyrinta-Honkalan kylä sijaitsee Muhoksen keskustaajamasta 3-13 kilometriä itä-kaakkoon, jatkuen Utajärven rajalle. Kylä koostuu pienemmistä kyläalueista: Honkala, Hyrkäs, Laitila, Lehtoselkä, Muhosperä, Suokylä ja Syväys. Alueella asuu noin 800 asukasta, joiden ikärakenne on viime vuosina nuorentunut, sillä alueelle on uudisrakentamisen myötä muuttanut paljon nuoria perheitä. (Mäntyrinta- Honkalan kyläsuunnitelma v.2012-2020, viitattu 7.8.2016.)

Hyrkäs ja **Laukka** ovat maatalousvaltaisia alueita noin kuuden kilometrin päässä Muhoksen keskustasta. **Rova** on omakotitaloalueeksi kehittyvä kylä noin kahdeksan kilometrin päässä Muhoksen keskustasta. Muita pieniä Muhoksen kyliä ovat neljän kilometrin päässä Muhoksen keskustasta sijaitseva omakotitalovaltainen **Soso** ja lähellä Ylikiimingin rajaa sijaitseva noin 130 asukkaan **Sanginjoki**.

4.1 Väestö

Kunta-infon (Muhos 2016, viitattu 21.6.2016) mukaan Muhoksen kunta-alueen väestötiheys on 11,54 asukasta per neliökilometri. Vuonna 2015 Muhoksen kunnassa oli asukkaita 9047, joista miehiä hieman yli ja naisia hieman alle puolet. Lapsia ja nuoria (0 – 14 -vuotiaita) on kunnan väestöstä 25,7 %, työikäisiä (15 – 64 -vuotiaita) on 59,0 % ja eläkeikäisiä, yli 64 -vuotiaita 15,3 %. (Tilastokeskus 2015, viitattu 21.6.2016.) Tilastokeskuksen ennusteen mukaan Muhoksen asukasmäärä kasvaa vuoteen 2025 keskimäärin 1,2 % vuodessa. Lasten ja nuorten, mutta myös työikäisten määrä on kasvava, tosin eläkeläisten määrän uskotaan kasvavan voimakkaimmin. (Elinkeinostrategia 2015, viitattu 11.6.2016).

KUVIO 2. Muhoksen asukkaat ikäryhmittäin (Tilastokeskus 2015, viitattu 21.6.2016).

Vuonna 2014 vähintään keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneestä väestöstä oli 72,2 % ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus vastaavasti 24,5 % (Tilastokeskus 2015, viitattu 21.6.2016). Muhoksen työpaikkaomavaraisuus on noin 75 %, mikä on seutukunnan korkeimpia. Ylivoimaisesti eniten työpaikkoja on sosiaaliala- ja terveyspalveluissa, seuraavaksi eniten työllistää koulutus, kaupanala, maa-, metsä- ja kalatalous. Työpaikkoja tarjoaa myös teollisuus ja rakentaminen. (Strategia 2025 Elinkeinostrategia 2020 2013, viitattu 11.6.2016.) Vaikka kunnan työvoimatilanne on heikentynyt (Toimintakertomus ja tilinpäätös 2014 2015, viitattu 11.6.2016), työttömyysaste on Oulun seudun alhaisimpia (Elinkeinostrategia 2015, viitattu 11.6.2016).

4.2 Kunnan toimijoita ja kirjaston yhteistyökumppaneita

Kirjastoauto vierailee päiväkodeilla ja alakouluilla sekä palvelutaloissa ja hoitolaitoksissa säännöllisesti viikon tai kahden viikon välein. Koivulehdon päiväkodissa, joka on alueen suurin, auto käy peräti kaksi kertaa viikossa, viipyen kerrallaan 45 minuuttia. Nykyinen yhteistyö pitää sisällään kirjastopalveluiden tarjoamisen lähipalveluna. Lasten ja nuorten lukemista tuetaan Kirjallisuudiplomiaineistolla ja laadukkaalla kirjallisuudella.

4.2.1 Opetus ja varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus: Muhoksen kunnan varhaiskasvatuspalvelut tarjoavat lasten päivähoitoa päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja ryhmäperhepäivähoidossa. Muhoksella toimii kaksi kunnallista päiväkotia, joista Koivulehdon päiväkoti keskustan alueella ja Päivärinteen päiväkoti Päivärinteellä. Kaksi yksityistä päiväkotia Vauhtivekara ja Satelliitti sijaitsevat keskustan alueella. Perhepäivähoitajia työskentelee Muhoksen kirkonkylässä ja Päivärinteen alueella. (Muhos 2016b, viitattu 15.6.2016.)

Koulujen esiopetusryhmien lisäksi varhaiskasvatuspalvelut tarjoavat esiopetusta päivähoitoa tarvitseville lapsille Koivulehdon päiväkodissa ja Päivärinteen päiväkodissa ja sen toisessa esikoulu-ryhmässä Laitasaaren koulun tiloissa. Vuoropäivähoitoa tarvitsevat esioppilaat sijoittuvat joko Tenavien ryhmäperhepäivähoitokotiin tai Koivulehdon päiväkotiin. (Muhos 2016b, viitattu 15.6.2016.) Koivulehdon päiväkodissa järjestetään myös avointa varhaiskasvatustoimintaa kotihoidossa oleville yli kaksivuotiaille lapsille ja heidän perheilleen. (Muhos 2016a, viitattu 15.6.2016.)

Muhoksen kunnan alueella toimii sekä kunnallisia että yksityisiä päiväkoteja, joista osa sijaitsee kunnankirjaston välittömässä läheisyydessä, osa taas niin etäällä kirjastosta, että kirjastoauto on ainoa tapa saada kirjastopalvelut säännöllisesti niiden käyttöön (katso taulukko 1).

TAULUKKO 1. Muhoksen päiväkodit ja niiden etäisyys kirjastosta.

Päiväkodit	Lapsi-ryhmät	Hoitopaikat	Osoite	Etäisyys kirjastosta (km)
Perhepäivähoitajat: 29 omassa kodissa ja 9 lasten kotona työskentelevää		138		
Koivulehdon päiväkot	6	117** + 60*	Tehtaantie 2, 91500 Muhos	n. 1,5
Päivärinteen päiväkot	4	96	Piilolantie 6, 91410 Jokirinne	11,6
Päivärinteen päiväkodin eskariryhmä				
Laitasaaren koulussa	1		Hotintie 22, 91500 Muhos	10
Tenavat ryhmäperhepäivähoitokoti	1	12**	Vainiontie 28, 91500 Muhos	3
Vauhtivekara (yksit.) päiväkot	2	42	Tikkalantie 1, 91500 Muhos	1
Satelliitti (yksit.) päiväkot	3	42	Sammontie 4, 91500 Muhos	0,9

Taulukon lisäselitykset: 1* = Avoim varhaiskasvatus ja 1** = Vuorohoito (ilta-, yö- ja viikonloput) (Muhos 2016b; Muhoksen kunnan varhaiskasvatusstrategia vuoteen 2020, viitattu 15.6.2016).

Koulut: Vuodesta 2015 Muhoksella on toiminut kuusi alakoulua Honkalan koulun lakkauttamisen jälkeen. Kaksi koulua sijaitsee kirkonkylän läheisyydessä ja loput noin kymmenen kilometrin päässä tai kauempana keskustasta. (Keskitalo 2011, 4; Muhos 2016c, viitattu 15.6.2016).

Kouluista suurin on 450 oppilaan Kirkonkylän koulu, jossa lapsia opetetaan yhteensä kolmessa esiopetusryhmässä ja 24 koululuokassa. Päivärinteellä sijaitsee 180 oppilaan Hyrkin koulu. Pienin koulu taas on 30 kilometrin päässä Muhoksen keskustasta sijaitseva Kylmälän koulu, jossa noin 30 oppilasta opetetaan 0.-2.- ja 3.-6.- yhdysluokissa. Laitasaaren entinen kansakoulu peruskorjattiin vuonna 2012 pienestä oppilasmäärästä (noin 60) huolimatta. Laitasaaren koulun oppilaat opiskelevat kolmessa yhdysluokassa. Myös noin 120 oppilaan Korivaaran koulua remontoitiin ja siihen rakennettiin uudisrakennus vuosien 2008–2009 aikana. (Muhos 2016c, viitattu 15.6.2016.)

Oulujoen koulu on erityiskouluna tarkoitettu oppilaille, jotka eivät voi käydä koulua Muhoksen yläkoulussa sosiaalisten tai muiden ongelmien vuoksi. Koulu toimii kahdessa toimipisteessä: Leivokodin lähetyksillä Päivärinteellä ja Oulujoen perhekodissa. (Muhos 2016c, viitattu 15.6.2016.)

Muhoksen yläkoulussa opiskelee 7.-9. – vuosiluokissa tällä hetkellä noin 430 oppilasta. Muhoksella toimii myös 140–150 oppilaan aktiivinen lukio, jossa on monipuolinen kurssitarjonta. (Muhos 2016c, viitattu 29.6.2016.)

Muhoksen kunnassa toimivista kouluista vain Kirkonkylän koulu, Muhoksen yläkoulu ja lukio sijaitsevat kävelymatkan päässä kunnankirjastosta (taulukko 4).

TAULUKKO 2. Koulujen luokka-asteet ja oppilasmäärät sekä osoitteen mukaan haettu etäisyys kunnankirjastosta (Muhos 2016c; Keskitalo 2011, 4, viitattu 29.6.2016).

MUHOS	Luokka-asteet	Esikoulun ja peruskoulun luokat	Oppilasmäärät	Koulun osoite	Etäisyys kirjastosta (km)
Huovilan koulu	0 - 6	1+6	132	Ketolanojantie 653, 91500 Muhos	9,4
Hyrkin koulu	0 - 6	1+9	175-180	Mettäperäntie 5, 91410 Muhos	11,5
Kirkonkylän koulu	0-6	3+24	450	Veturitie 9, 91500 Muhos	2
Korivaaran koulu	0-6	1+6	120	Niirasentie 2, 91500 Muhos	2,5
Kylmälänkylän koulu	0-6	2	30-40	Kylmälänkyläntie 2845, 91560 Muhos	30
Laitasaaren koulu	0-6	3	60	Hotintie 22, 91500 Muhos	10
Oulujoen koulu	1 - 9	yhdysluokat	20 - 25	Ollintie 30, 91500 Muhos, Hoitajantie 9, 91410 Jokirinne	15 / 12-16
Muhoksen yläkoulu	7 - 9		430	Muhostie 5, 91500 Muhos	-
Muhoksen lukio	10 - 12		140 - 150	Muhostie 5, 91500 Muhos	-

4.2.2 Vanhus- ja vammaispalvelut / Palvelukodit ja hoitolaitokset

Muhoksen kunnassa on tarjolla erilaisia vanhusten tai vammaisten kotona asumista tukevia palveluita, joihin kirjastoauto voisi mahdollisesti osallistua tavalla tai toisella.

Muhoksella kotihoito on yhdistetty kotipalvelun ja kotisairaanhoidon palvelukokonaisuudeksi, joka toimii osana vanhustyötä ja kotiin annettavia palveluja. Kotipalvelun ja kotisairaanhoidon toiminta-ajatuksena on turvata apua tarvitsevien perheiden, vanhusten ja vajaakuntoisten selviytyminen omassa kodissaan, tutussa asuinympäristössä ja läheistensä keskuudessa.

Muhoksen päiväkeskus (Töllintie 3) on vanhusväestön kokoontumispaikka, joka arkipäivisin tarjoaa monipuolista, ohjattua päivätoimintaa. Toiminta on maksullista, mutta hintaan sisältyy päivän ateria. Päiväkeskuksessa on sairaanhoitajan/terveydenhoitajan vastaanotto sekä mahdollisuus saada ateria- ja kylvetyspalvelua sekä vaatehuoltoa. Päivätoimintaan on mahdollista saada edullinen kuljetus. (Muhos 2016g, viitattu 10.7.2016.)

Kunnallisina tukipalveluina toteutetaan ateria- ja kuljetuspalvelua sellaisille henkilöille, joille liikkuminen kodin ulkopuolella on vaikeaa. Ateriapalvelua toteutetaan päivittäin. Samoin kuljetuspalvelua tarjotaan asioimismatkoihin vanhuksille, joiden perheessä ei ole omaa autoa tai jotka eivät voi käyttää yleisiä kulkuneuvoja. Avoimen joukkoliikenteen periaatteella toimii Palvelulinja Mimmi, jonka kyytiin voi nousta sekä pysäkeiltä että muualta reitin varrelta, sovittaessa auto hakee jopa omasta pihasta. Palvelulinjan lisäksi Muhoksen kunta tarjoaa Sosiaalihuoltolain mukaisen taksikuljetuspalvelun, joka on tarkoitettu asiakkaan omatoimisuuden tukemiseen ja päivittäisasioiden hoitamiseen. Harkinnanvarainen ja määrärahasidonnainen etuus on tarkoitettu vanhuksille ja vammaisille, joilla on liikkumisvaikeuksia, mutta jotka eivät ole oikeutettuja vammaispalvelulain mukaiseen kuljetuspalveluun. (Muhos 2016e; Niska 2012, 3-5, viitattu 10.7.2016.)

Muita palvelusetelillä tuotettavia palveluita on muun muassa kauppa-asiointipalvelu, joka sisältää kauppalistan ja -kassin noutamisen asiakkaalta, kaupassa tavaroiden keräämisen ja kauppakassin toimittamisen kotiin, tarvittaessa jopa tavaroiden laittamisen kaappeihin. Palvelu on tarjolla kerran viikossa. (Niska 2012, 5, viitattu 10.7.2016.)

Kaikista kunnan tarjoamista tukitoimista huolimatta on olemassa vanhuksia, vammaisia ja kuntoutujia, jotka eivät selviä yksin kotonaan ja heitä varten on tarjolla erilaisia palveluasumismalleja. Kirjastoauto vierailee säännöllisesti eri palvelukodeissa ja tuo kirjastopalvelut lähelle mahdollisesti syrjäytymisvaarassa oleville palvelukotien asukkaille.

Kotihoidon lisäksi 65-vuotta täyttäneille henkilöille on tarjolla tehostettua palveluasumista, jolla pyritään turvaamaan yksilöllinen, kodinomainen asuminen henkilöille, jotka eivät selviydy kotona vaan tarvitsevat hoitoa ja huolenpitoa ympärivuorokautisesti. Muhoksella toimii neljä Coronaria Hoito-
ketju Oy:n palveluasumisyksikköä, joista Laurinkoti ja Matinkoti ovat tehostetun palveluasumisen paikkoja, Helmin palvelukoti (Puhakantie 14A) ja Tähtikoti ovat tehostetun palveluasumisen paikkoja ja Koivukoti on dementiayksikkö. (Muhos 2016g, viitattu 10.7.2016.)

Muhoksen Palvelukoti Oy (Ponkilantie 9) tarjoaa hoiva- ja kuntoutuspalveluja mielenterveyskuntoutujille, lievästi kehitysvammaisille sekä muille erityisryhmille (Coronaria 2016, viitattu 20.8.2016). Muhoksen ryhmäkoti (Puhakantie 14 B) taas on kunnan ylläpitämä avohuollon autetun asumisen yksikkö, joka tarjoaa pitkäaikaisia asumispalveluja viidelletoista aikuiselle kehitysvammaiselle, ja lisäksi tarvittaessa lomapaikkoja. (Muhoksen ryhmäkoti 2009; Muhos. 2016f, viitattu 10.7.2016).

Palvelukoti Muhos on Muhoksen Päivärinteellä (Sairaalanrinne 29) toimiva asumisen- ja hoivapalveluita mielenterveys- ja päihdekuntoutujille sekä kehitysvammaisille asukkaille tarjoava hoitokoti. Palvelukoti Muhoksella on yhteensä viisi itsenäistä palvelukotia, joista yksi on kehitysvammaisille ja neljä mielenterveys- ja päihdekuntoutujille. (Mikeva 2014; Muhos 2016f, viitattu 10.7.2016).

Metsäpolku on tarkoitettu haastavasti käyttäytyville kehitysvammaisille asukkaille, joiden kuntoutuksessa ja hoidossa joudutaan huomioimaan turvallisuus. Metsäpolun yhteydessä toimii arkisin niin sanottu Timmipaja, jossa tarjotaan työ- ja päivätoimintaa kehitysvammaisille ja mielenterveys- ja päihdekuntoutujille. (Mikeva 2014, viitattu 10.7.2016). Kielokoti on palvelukoti mielenterveyskuntoutujille ja Jokitupa, Kotipolku, Kotikolo sekä Rantakoti ovat palvelukoteja mielenterveys- ja päihdekuntoutujille, jotka tarvitsevat ympärivuorokautista, kodinomaista ja turvallista asumispalvelua. (Mikeva 2014, viitattu 10.7.2016).

Nuorten Ystävät ry tarjoaa tehostetun palveluasumisen yksiköitä, joissa saa ympärivuorokautista tukea ja ohjausta. Lohi, Niittytupa ja -pirtti (Vainiontie) ja Tapionpirtti ovat aikuisten ja Kotiranta ja Rantakoti sekä aikuisten että ikääntyvien asiakkaiden palvelukoteja. Nuorten ystävät ry:n Ainola (Vainiotie 1) on ikäihmisille tarkoitettu perhekoti. (Nuorten ystävät 2016, viitattu 20.8.2016.)

Osana Koulukoti Pohjolakotia (Pohjolantie 50) toimivat perhekodit Karhula, Kavela ja Metsola. Fantti on Muhoksella sijaitseva 8-paikkainen tehostetun palveluasumisen yksikkö ympärivuorokautista erityistä tukea ja ohjausta tarvitseville alle 18-vuotiaalle lapsille sekä nuorille. Kuusela ja Salorinne ovat sijaishuollon yksiköitä teini-ikäisille nuorille. Koivulehto, Toukola ja Utanen-Nuojua (Leppiniementie 155) ovat sijaishuollon erityisyksiköitä nuorille, jotka tarvitsevat sosiaalisen toimintakyvyn kuntoutusta ja vahvaa ammatillista tukea arjessaan. Kriisi- ja EHO-yksikkö Salorinne on tarkoitettu erityisesti nuorille, jotka käyttäytymisellään uhkaavat vakavasti vaarantaa henkensä, terveytensä tai kehityksensä ja tarvitsevat erittäin vahvaa aikuisen tukea. (Nuorten ystävät 2016, viitattu 31.7.2016.)

Toimintakeskus VillaVakka (Leppiniementie 155) tarjoaa monipuolisia työ- ja päivätoimintapalveluja. Toiminnan painopiste on osallistavassa ja ryhmään kiinnittävässä toiminnassa. VillaVakassa on työpajat puutyössä, kädentaidoissa, käsitöissä, musiikissa, elektroniikan purkamisessa, kodin hoidossa ja keittiötyössä. Taidelähtöiset ryhmät voivat olla harrastuspohjaisia, terapeuttisia tai kasvatuksellisia. (Nuorten ystävät 2016, viitattu 31.7.2016.)

4.2.3 Vapaa-aika ja kulttuuri / järjestöt ja yhdistykset

Muhos on vireä kunta, jossa lukemattomien urheilu- ja metsästysseurojen lisäksi toimii aktiivisia kyläyhdistyksiä ja nuorisoseuroja sekä eri alan yhdistyksiä, jotka voisivat olla mahdollisia yhteistyökumppaneita kirjaston ja kirjastoauton toiminnassa.

Yhdistykset Oulun Diabetesyhdistys ry:n Muhoksen alaosastossa on jäseniä noin 80. Kerho koontuu säännöllisesti, toimii aktiivisesti ja tekee yhteistyötä muiden yhdistysten kanssa. Muhoksen Hengitysyhdistys ry:llä on lapsi- ja aikuisjäseniä noin 330. Yhdistys tarjoaa vertaistukea, kuntosali- ja uintipalveluja sekä ohjausta, neuvontaa ja asiantuntijaluentoja. Muhoksen Kehitysvammaisten Tuki ry on tarkoitettu kehitysvammaisille ja heidän perheilleen. Yhdistys järjestää virkistystoimintaa, toimii edunvalvojana ja ylläpitää yhteyksiä viranomaisiin ja päätöksentekijöihin. Muhoksen Reumayhdistys on Suomen Reumaliitto ry:n jäsenyhdistys, joka järjestää jäsenilleen jumppaa ja allasvoimistelua sekä asiantuntijaluentoja. Näiden lisäksi Muhoksella toimii aktiivisesti muun muassa Muhoksen Sydänyhdistys ry, joka on kansanterveys-, potilas- ja edunvalvontajärjestö sekä Pohjois-Suomen Syöpäyhdistys ry:n Muhoksen osasto ja Muhoksen neurologisten kerho. (Muhos 2016h, viitattu 20.8.2016.)

Muhoksella toimii aktiivisia kyläyhdistyksiä ja nuorisoseuroja, kuten Mäntyrinta-Honkalan kyläyhdistys Itä-Muhoksen alueella, Jokirinteen kyläyhdistys Päivärinteellä ja Kylmälänkylän kyläyhdistys sekä Pyhänsivun Kyläyhdistys, joka toimii Muhoksen ja Utajärven rajalla. Laitasaarella toimii nuorisoseura ja maa- ja kotitalousseura, Kylmälänkylässä nuorisoseura. Lisäksi Muhoksella toimii metsästysseuroja, lintuharrastajia ja eri alan urheiluseuroja. Muita toimivia järjestöjä ja yhdistyksiä ovat Lions Club, 4H-yhdistys, Partiolippukunta Muhoksen Metsänkävijät ry, Muhoksen elävän musiikin yhdistys MELU. (Muhos 2016h, viitattu 20.8.2016.)

Lasten ja nuorten kerhotoimintaa järjestävät Muhoksen kunnan nuorisotoimi, Muhoksen seurakunta sekä Muhoksen 4H yhteistyössä. Kerhotoimintaa järjestetään pääsääntöisesti alakoululaisille lapsille ja nuorille. (Muhos 2016h, viitattu 20.8.2016).

5 MUHOKSEN KUNNANKIRJASTO

5.1 Lyhyt historiankatsaus

Muhoksen kirjasto perustettiin 1851, minkä tarkoituksena oli ilmeisesti muhoslaisten ohjaaminen hyvien harrastusten pariin pois siveettömästä elämästä ja juopottelusta. Alkuinnostuksen jälkeen toiminta lopahti pian, mutta vuonna 1860 kirjasto perustettiin uudestaan köyhäin rahaston varoilla. Kirjastossa oli aluksi 83 nidosta, joita lainattiin neljän pennin maksua vastaan, kuitenkin köyhät vapautettiin maksusta. Kansakoulun perustamisen yhteydessä 1875 kirjasto toimi koulun yhteydessä. Kun koulu siirtyi Koivikon koulutilalle 1880, myös kirjasto siirtyi samaan paikkaan ja koulun johtaja Birger Stenius otti kirjaston hoidettavakseen. Muhoksen kunta alkoi maksaa 20 markkaa avustusta kirjaston hoidosta vastaavalle henkilölle ja 50 markkaa kirjojen hankintaan vuodesta 1887 alkaen. (Kirjastovirma 2013, viitattu 3.7.2016.)

1913 kirjastoon laadittiin Kansanvalistusseuran mallinmukaiset säännöt ja samalla kirjaston toiminta säännöllistyi. Kirjasto alkoi toimia nimellä Kantakirjasto, ja sitä hoiti silloinen kansakoulun opettaja Lyydiä Hirvelä. (Vainionkangas 1981.) Ensimmäisinä toimintavuosikymmeninä kirjaston kirjallisuus oli lähinnä uskonnollista ja taloudellista, ja 1936-1956 aikana kirjastoon tuli vain yksi lehti: Kansanvalistus- ja kirjastolehti. Vasta vuonna 1928 poistettiin lainausmaksu, kun uusi kirjastolaki tuli voimaan. Muhoksen kirjasto on toiminut useassa eri tilassa, muun muassa säästöpankin tiloissa, suojeluskunnan talossa ja uudessa kunnantalossa, jonne kirjasto muutti 1957. Lainausasemia ja sivukirjastoja perustettiin vähitellen esimerkiksi Kylmälänkylään, Sanginjoelle, Laitasareen ja Päivärinteen parantolaan. (Kirjastovirma 2013, viitattu 3.7.2016.)

1960-luvulla kunta perusti päätoimisen kunnankirjastonhoitajan viran, tällöin myös aukioloaikoja pidennettiin. Niteiden yhteismäärä oli tällöin yli 14 000 kappaletta, ja kirjojen lisäksi hankittiin levysoitin ja äänilevyjä. 1970-luvulla toiminta alkoi laajeta ja kehittyä, ja kirjastoon palkattiin myös kirjastoapulainen. Vuonna 1975 käynnistyi kirjastoautotoiminta. Nykyiselle paikalleen Muhoksen kunnankirjasto muutti, kun vuonna 1997 valmistui Koivu ja tähti -kulttuurikeskus, jossa kirjaston huoneistoala on 1920 m². (Kirjastovirma 2013, viitattu 3.7.2016; Vainionkangas 1981.)

5.2 Itsenäisenä OUTI-kimpassa

Pohjois-Pohjanmaan kaupungin- ja kunnankirjastot toimivat yhteisessä seudullisessa verkostossa eli OUTI-kirjastokimpassa. Vuoden 2012 alussa kirjastokimpan tietokannat yhdistettiin, josta lähtien kirjastoilla on ollut yhteinen asiakas- ja aineistorekisteri sekä kirjastojärjestelmä. Muhoksen kirjasto on ollut mukana OUTI-kimpassa alusta alkaen. (OUTI-kirjastojen toimintakertomus 2012 2013, viitattu 3.7.2016.) Kuluneen vuoden aikana kimppaan liittyivät myös Pudasjärven, Raahen ja Taivalkosken kirjastot (Outi-kirjastot 2016, viitattu 3.7.2016).

Muhoksen kunnankirjaston kokoelma on tällä hetkellä yhteensä 76 028 kirjaa ja erilaisia äänitteitä (musiikki-, peli- ja elokuva-aineistoa). Yleisten kirjastojen laatusuosituksen (2010, viitattu 10.7.2016) mukaisesti kirjojen hankinnan määrällinen tavoite on 300-400 kirjaa jokaista tuhatta asukasta kohden. Muhoksen kokoisessa kunnassa tämä tarkoittaa noin 2700-3600 hankintatavoitetta, johon onkin päästy useana tilastoituna vuotena. Muhoksella myös seurataan alle viiden vuoden ikäisen aineiston osuutta avokokoelmassa sekä aineiston kiertonopeutta ja tehdään poistoja säännöllisesti (katso kuvio 5). Kolmena viimeisenä tilastovuotena poistot ovat olleet määrällisesti suurempia kuin hankinnat, millä sekä päästään Yleisten kirjastojen laatusuosituksen ja kansainvälisen suosituksen tasolle, että turvataan kokoelmien uusiutuminen ja ajankohtaisuus. (Yleisten kirjastojen laatusuositus 2010, viitattu 10.7.2016.)

TAULUKKO 3. Muhoksen kunnankirjasto lukuina (Lähde Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2015, viitattu 3.7.2016).

MUHOS	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kokoelmat (yhteensä)	76 219	76 870	77 751	78 895	77 837	76 028
Hankinnat	4 704	3 825	3 577	3 264	3 638	3 719
Poistot	4 590	3 096	3 419	4 017	4 623	4 660
Lainaus: Kirjat yhteensä	144 588	149 646	147 195	147 277	140 660	136 616
Lainaus: Musiikkiäänitteet	14 195	13 249	11 950	10 962	7 493	6 088
Lainaus: Muut äänitteet	4 726	5 584	6 308	4 257	5 871	7 998
Lainaus yhteensä	207 249	212 373	207 961	200 548	191 029	183 301
Kokonaislainaus	212 116	213 148	208 579	200 965	191 374	183 697
Lainaaajat	4 133	4 028	4 628	3 473	3 401	3 423
Fyysiset käynnit	121 273	116 646	124 492	102 300	115 562	122 959
Verkkokäynnit	211 452	299 555	449 335	35 534	29 950	27 221

Edellisen sivun taulukossa 3 mainitut ”Lainaus yhteensä” sisältää kaikki suomen-, ruotsin- ja muun kieliset kirjat, nuotit ja partituurit, musiikkiäänitteet, muut äänitteet, videot, cd-romit, DVD:t ja BluRayt sekä muun aineiston. ”Kokonaislainaukseen” taas on mukaan luettu myös muualta tulleet kaukolainat. Vuoden 2015 kokonaislainaus oli 183 697 kappaletta, mikä tekee 20,4 lainaa asukasta kohden. Määrä on Outi-kirjastojen korkein.

TAULUKKO 4. Muhoksen kunnankirjaston aikuisten ja lasten kirjahankinnat määrällisesti (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2015, viitattu 3.7.2016).

Kirjahankinnat	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Aikuisten kauno	1 246	1 648	1 497	1 314	1 487	1 214	1 225	996
Aikuisten tieto	1 009	1 489	1 318	1 061	861	870	960	925
Lasten kauno	797	1 473	1 146	878	842	644	781	1 172
Lasten tieto	82	170	151	116	110	97	169	123
Lainaus								
Aikuisten kauno	50 670	52 352	51 636	53 271	52 537	53 305	52 467	52 547
Aikuisten tieto	33 978	34 412	35 088	36 633	34 646	35 007	34 150	33 152
Lasten kauno	45 629	48 264	53 648	55 389	55 742	54 811	49 893	46 377
Lasten tieto	3 686	3 847	4 216	4 353	4 270	4 154	4 150	4 540

Lasten kirjojen lainaus on määrällisesti lähes yhtä suuri kuin aikuisten kirjallisuuden lainaus, mutta niiden hankinta on kuitenkin jäänyt huomattavasti jälkeen aikuisten kirjallisuuden hankintamäärästä (katso taulukko 4). Yleisten kirjastojen laatusuosituksen (2010, 48, viitattu 10.7.2016) ja kansainvälisen suosituksen mukainen lastenkirjojen vuosittainen hankintamäärä olisi yksi lastenkirja jokaista alle 15-vuotiasta kohden. Kuten jo luvussa 4.2. mainittiin, Muhoksen kunnan asukkaista lapsia ja nuoria (0 – 14 -vuotiaita) on 25,7 % mikä tarkoittaa noin 2320 lasta. Lastenkirjoja pitäisi siis hankkia vuosittain noin 2320 kappaletta. Vaikka hankintojen määrä on viiden viimeisen vuoden aikana noussut, päinvastoin kuin muualla Suomessa (Tilastoverailu Suomen yleisten kirjastojen toiminnasta vuosina 2014-2015 2016, viitattu 22.8.2016), nykyinen hankintamäärä on edelleen alle suosituksen. (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2015, viitattu 3.7.2016.)

Nykyään Muhoksen kirjasto tarjoaa lainaus-, neuvonta- ja tietopalvelun lisäksi kirjallisuuden harrastukseen ja kulttuurien tuntemukseen liittyviä oheistoimintoja, kuten erilaisia tapahtumia, satu-tuokioita ja kirjavinkkauksia sekä tiedonhaun opetusta. (OUTI-kirjastojen toimintakertomus 2012

2013, viitattu 3.7.2016). Kirjasto on tilastoinut erikseen näyttelyt, tapahtumat ja käyttäjäkoulutukset (katso taulukko 5) vasta vuodesta 2012 lähtien liittyttyään Outi-kirjastoon. Viime vuonna tapahtumia on järjestetty jo varsin kiitettävästi. Käyttäjäkoulutuksia ja ikäihmisille suunnattuja henkilökohtaisia atk-opetustuokioita taas ei ilmeisesti ole koettu tarpeelliseksi, sillä niiden määrä on laskenut. (OUTI-kirjastojen toimintakertomus 2012 2013; Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2015, viitattu 3.7.2016.) Myös aikuisten Lukupiiri on kokoontunut säännöllisesti kerran kuukaudessa, tosin sen vetäminen siirtyy syksyllä 2016 kirjaston ulkopuolisen henkilön vastuulle. Lapsille pidetään satu-tuokio joka viikko. Kirjasto tarjoaa kotipalvelua asiakkaille, jotka eivät itse pysty asioimaan kirjastossa, mutta kotipalvelun piirissä ei tällä hetkellä ole asiakkaita. Ikääntyneille järjestetään erilaisia tapahtumia, kuten musiikkiesityksiä ja yhteislaulutilaisuuksia, lisäksi henkilökunta vierailee laitoksissa ja hoivakodeissa lukemassa ääneen, keskustelemassa ja muistelemassa. (Tiepuoli, keskustelut 1.–31.7.2016.)

TAULUKKO 5. Kirjaston vuodesta 2012 tilastoitu tapahtumatuotanto (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2015, viitattu 3.7.2016).

MUHOS	2012	2013	2014	2015
Näyttelyt	3	2	4	3
Tapahtumat	65	56	55	70
Tapahtumien osallistujat	1 357	1 080	1 951	1 812
Käyttäjäkoulutukset	66	42	56	36
Käyttäjäkoulutusten osallistujat	1 088	681	971	330

5.3 Muhoksen kirjastoautotoiminta

Muhoksella kirjastoautotoiminta alkoi vuonna 1975. Ensimmäinen kirjastoauto tuli tiensä päähän jo 15 vuodessa, kun taas sen seuraaja kesti huomattavasti pidempään, lähes 25 vuotta. Kunnan nykyinen liikkuva kirjasto on Poppaloora, joka kunnan vaatimuksesta varusteltiin monipalveluautoksi, koska sen haluttiin tarjoavan kuntalaisille muutakin kuin pelkkää lainausta ja palautusta (Tiepuoli, keskustelut 1.-31.7.2016).

Vuonna 1974 Muhoksen kunta teki ennakkolupahakemuksen kirjastoautotoiminnasta. Seuraavan vuoden marraskuussa saapui kunnan ensimmäinen, Sisu-merkkinen auto (katso kuva 3), joka

aloitti toimintansa tammikuussa 1976 (Suomen kirjastoautot 2011, viitattu 3.7.2016; Vainionkangas 1981.)

KUVA 3. Muhoksen ensimmäinen kirjastoauto (Kuvälähde: Niemi 1989, josta muokannut Viitajylhä, Pirjo-Riitta).

Viitenä päivänä viikossa pitää kiertäneelle autolle kertyi matkamittariin viikoittain noin 350 kilometriä (Kirjastovirma 2013, viitattu 3.7.2016). 1980-luvun lopulle tultaessa pysäkkien määrä oli vakiintunut noin kuuteenkymmeneen. Tuolloiseen autoon mahtui 4500 nidettä, ja sen kokoelma oli pääkirjaston kanssa yhteinen. Autosta tehtiin vuosittain keskimäärin 51 000 lainaa. Lainaajia oli noin 700, joista puolet oli lapsia. Kirjastoauton tulon myötä monen sivukirjaston toiminta loppui. Oltuaan toistakymmentä vuotta ahkerassa käytössä, ikääntyneelle autolle alkoi kertyä seisontapäiviä korjausten takia, jolloin katsottiin tarpeelliseksi hankkia uusi auto. (Niemi 1989, 15–16.)

KUVA 4. Muhoksen kirjastoauto Helmi uuden tallin edessä (Kuvälähde: © Elisa Tervo / Suomen kirjastoautot 2011, viitattu 22.6.2016).

Vuonna 1990 kuntaan hankittiin toinen, Mercedes-Benz -merkinen kirjastoauto, jonka varusteina jo tuolloin oli muun muassa ilmastointi, jääkaappi ja vessa (Holme & Sivenius 2009; Suomen kirjastoautot 2011, viitattu 22.6.2016). Vuonna 1997 rakennettuun Koivu ja tähti -kulttuurikeskukseen tehtiin kirjastoautolle oma talli (katso kuva 3). Helmiksi nimetty auto kiersi sekä Muhoksella että myyntipalveluna Tyrnävän alueella, kunnes sekin loppuun palvelleena korvattiin nykyisellä Poppalooralla (Kylén, haastattelu 20.6.2016).

5.4 Monipalveluauto Poppalooraa

Muhoksen kunta hankki uusimman kirjastoautonsa vuonna 2014 (katso kuva 6). Poppalooraksi yleisöäänestyksen jälkeen nimetty monipalveluauto on ajanut uuden aikataulun (liite 2) mukaisesti vuoden 2015 alusta alkaen. Uusi kaksiviikkoinen aikataulu sisältää varsinaisten pysäkkien lisäksi pop up -pysähdyksiä eri paikoissa.

KUVA 5. Poppaloora esittäytyy Pudasjärvellä Pohjois-Suomen kirjastoautopäivillä 5.6.2015 (© Viitajylhä, Pirjo-Riitta).

Auton alusta on Scanian K329 1B 4*2 ja kori Kiitokorilta. Auton vakiovarustukseen kuuluu henkilönostin, tuiskulta ja tuulelta suojaava tuulikaappi, kirkas sävytetty lasikatto, joka tuo valoisuutta autoon, korkeussäädettävä lainaustiski, iso taulu-tv auton takaosassa sekä asiakaspääte ja skanneritulostin. Äänieristettyä ja ovellista ohjaamoa voidaan käyttää esimerkiksi yksityisyssuojaa vaativissa tehtävissä, kuten ennakkoäänestyksessä ja terveystarkastuksessa. Ohjaamossa on kuljettajan penkin lisäksi kaksi muuta istuinta, joista keskimäinen on irrotettavissa. Auton ulkoasun on suunnitellut muhoslainen Esa Holopainen. Auton kokonaishinnaksi tuli noin 320 000 euroa, johon kunta sai valtionavustusta 120 000 euroa. (Kylén, haastattelu 20.6.2016.)

TAULUKKO 6. Muhoksen kunnankirjaston kirjastoauton toiminta numeroina (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2015, viitattu 27.6.2016).

MUHOS	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kirjastoauton pysäkit	35	43	42	42	39	45	40	80
Kirjastoautojen lainat	12 785	16 648	18 404	19 352	17 678	20 249	19 983	23 521
Muhoksen kirjaston lainaus yhteensä	203 134	203 395	207 249	212 373	207 961	200 548	191 029	183 301

Muhoksella kirjastoauton toimintaa on tilastoitu vuodesta 2008 lähtien. Auton lainamäärät ovat vain 13 prosenttia Muhoksen kirjaston kokonaislainauksesta, mutta toisaalta pääkirjaston lainamäärien laskiessa auton lainat ovat lisääntyneet. (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2015, viitattu 27.6.2016). Auton pysäkkien määrä on aiempina vuosina pysytellyt suunnilleen samana, noin neljänkymmenen pysäkin paikkeilla. Draivia rattaille -hankkeen myötä pysäkkejä lisättiin tarkoituksella (katso kuvio 7), koska autoon saatu valtionavustus edellyttää kymmenen kuukauden ajoajan lisäksi viikoittain tietyn määrän ajotunteja ja pysäkkejä. (Kylén, haastattelu 20.6.2016.)

6 MUHOKSEN KIRJASTOTOIMEN AIEMMAT KEHITTÄMISHANKKEET

6.1 Kehittämisen perusta

Lainaus on tasaisesti vähentynyt ja tietopalvelun tarve kasvanut, joten kirjastoissa kamppaillaan perinteisen kokoelmaosaamisen ja uudemman palveluajattelun kanssa. Vaikka suuri osa palveluista liittyy edelleen fyysiseen kokoelmaan ja verkkotietoon, kirjastot haluavat aktivoida kansalaisia aktiiviseen tiedon ja viihteen hyödyntämiseen sekä kokemusten ja elämysten jakamiseen. (Launonen 2015, 49; Yleisten kirjastojen suunta 2016-2020, viitattu 30.6.2016.) Kirjastoissa on perinteisesti järjestetty erilaisia ihmisten aktivoimistoimintoja, kuten lukupiirejä, kirjailijavierailuita, satutunteja, kirjavinkkausta, musiikkiesityksiä, näyttelyitä ja tapahtumia, jotka ovat samalla olleet keinoja innostaa ihmisiä lukemaan, kulttuuriin, tietoon, sivistykseen ja suvaitsevaisuuteen. (Hokkanen 2015, 16.) Yleisten kirjastojen neuvoston strategiatyöryhmä näkeekin kirjaston perustehtävän tarkoittavan muun muassa lukutottumusten, mielikuvituksen ja tiedonhaun ruokkimista, järjestetyn ja omaehtoisen oppimisen tukemista sekä ilon, virkistuksen ja elämyksen tuottamista ja tietoyhteiskuntataitojen kuten medialukutaidon tukemista (Launonen 2015, 48).

Moderni, sosiaalinen ja yhteisöllisyyttä korostava kirjastotyö, johon nykyään pyritään, tarkoittaa jalkautuvaa kirjastotyötä liikkuvina lainapalveluina ja pop up -kirjastopisteinä kirjaston ulkopuolisissa tapahtumissa ja on tarkoitettu kirjaston vakikäyttäjille sekä niille henkilöille ja ryhmille, jotka eivät kirjastoa nykyisellään ehkä tavoita (Hokkanen 2015, 13). Sosiaalinen kirjasto merkitsee usein samalla yhteistyötä tai oman kirjastotyön laajentamista muihin ammattiryhmiin, kuten kulttuurintuotajiin, sosiaalialan ammattilaisiin, opettajiin, käsityöläisiin tai kolmannen sektorin edustajiin (sama).

Muhoksen kunnassa väestömäärä lisääntyy ja rakentaminen yhä enenevässä määrin keskittyy taajama-alueen ja sen lähipalveluiden ulkopuolelle. Sosiaali- ja terveysministeriön tavoitteena ja Muhoksen kunnan strategiana on mahdollistaa ikäihmisten kotona asuminen mahdollisimman pitkään niin keskustajaissa kuin sivukylillä. Tähän palveluiden lähelle tuomiseen ja ikäihmisten kotona asumisen tukemiseen pyritään erilaisin tukitoimin, joita jokaisessa Muhoksen kunnankirjaston hankkeessakin on kehitelty ja joihin nykyisen monipalvelukirjastoauton toivotaan voivan osallistua.

6.2 Elon keinu

Elon keinu -hankkeen tavoitteena oli laajentaa ja syventää erityisesti ikäihmisten kirjastopalveluita, lisätä ikäihmisten ja heidän omaistensa tietoisuutta kirjastopalveluista sekä antaa virikkeitä ja koventaa ikäihmisten elämänlaatua yhteistyössä vanhuspalveluiden kanssa. Lisäksi tavoitteena oli kirjastohenkilöstön yhteistyötaitojen kehittäminen ja eri tahojen kanssa tehtävän yhteistyön monipuolistaminen. Yhteistyökumppaneina hankkeessa toimivat Muhoksen kunnan vanhuspalvelut, kulttuuritoimi, Oulujoki-opisto, Oulujokivarren kulttuuriseura ja Muhoksen Lions Club. Myöhemmin yhteistyökumppaneiksi saatiin vielä Rotary Club ja kotiseutuyhdistys. (Tiepuoli 2011.)

Hankkeen myötä syntyi niin sanottu Seniorin kirjasto, jossa kehitettiin kotipalvelutoimintaa, järjestettiin kirjavinkkausta ja atk-opetusta sekä suunniteltiin erilaisia ikäihmisille suunnattuja tapahtumia, joista osa jäi toteutumatta syystä tai toisesta. Aloitettiin Kirjastoystävä-toiminta, jossa vapaaehtoiset välittävät kirjastoaineistoa, toimivat lukukaverina, auttavat tietokoneen käytössä ja tuovat ikäihmisiä kirjaston tapahtumiin ja näyttelyihin. (Muhos 2016d, viitattu 4.7.2016; Tiepuoli 2011.)

Jatkotoimenpiteinä hankkeelle suunniteltiin esimerkiksi kotipalvelutoiminnan laajentamista, tehostettua tiedottamista ja ikäihmisille suunnatun nukketeatterin esittämistä. Uudessa kirjastoautossa suunniteltiin hyödynnettävän hankkeen aikana tehtyä suunnittelu- ja selvitystyötä. (Tiepuoli 2011.)

6.3 Ikäihmisten iloksi

Vuoden 2011 Ikäihmisten iloksi -hankkeen tavoitteena oli luoda elämyksiä ja tapahtumia ikäihmisille ja aktiivisempien viemällä nukketeatteria laitoksiin ja ikäihmisten kerhoihin. Tavoitteena oli tuoda esille kirjastotyön monipuolisuutta sekä edistää kirjaston henkilökunnan esiintymisvalmiuksia ja tuoda vaihtelua heidän työhönsä. (Yleisten kirjastojen hankerekisteri 2011, viitattu 25.6.2016.)

Hankerahalla kirjastoon hankittiin nukketeatterisermi ja käsinukkeja sekä tallennin, jolla voidaan tallentaa esimerkiksi kertojan puhe ennakoon ja näin mahdollistaa esittäminen pienemmällä henkilömäärällä. Lisäksi hankittiin muutama tuoli, joita, samoin kuin nukketeatterisermiä, suunniteltiin myöhemmin käytettäväksi monitoimiautossa erilaisten tapahtumien yhteydessä. (Yleisten kirjastojen hankerekisteri 2011, viitattu 25.6.2016.)

6.4 Draivia rattaille

Muhoksen kirjastoautotoiminnan vuoden 2013 Draivia rattaille -kehittämishankkeen tavoitteena oli ennakkoluulottomasti suunnitella ja toteuttaa uudessa kirjastoautossa kirjaston peruspalveluiden lisäksi muita palveluita keskustajaajan ulkopuolella asuvan väestönosan tarpeisiin ja toiveisiin. Tapahtumatuotannon lisäksi tarkoitus oli saattaa kirjastoautopalvelut ei-asiakkaiden tietoon ja antaa heille mahdollisuus osallistua kirjastoautopalveluiden kehittämiseen, ottaa kolmas sektori mukaan kirjastoautotoiminnan kehittämiseen sekä luoda yhteistoimintaa yli kuntarajojen. Tällä haluttiin lisätä kirjastolaitoksen näkyvyyttä ja tuoda kirjasto osaksi jokaisen muhoslaisen elämää. (Yleisten kirjastojen hankerekisteri 2016, viitattu 25.6.2016.)

Auton monipalveluiden suunnittelu toteutettiin keräämällä ideoita sekä erillisellä lomakkeella että yhdistysten ja kyläläisten kanssa pidettyjen turinatuokioiden kautta. Toiveita tulevan monipalveluauton palveluista tiedusteltiin jo Elon keinu -hankkeen aikana, jolloin eniten kannatusta saivat apteekkipalvelut, ennakkoäänestys, kopiointipalvelu, kampaamopalvelut, kunnan tiedotuspiste sekä vanhus- ja vammaisasiakkaille lounasruoka-annosten kuljetuspalvelu. (Kuukasjärvi 2015, 3-4.) Samoin pysäkkitoiveita kerättiin suullisesti asiakkailta kouluilla ja laitoksissa, ja lisäksi keskustan ulkopuolella asuvien muhoslaisten toiveita aikatauluista ja pysäkkitoiveista kyseltiin postilaatikkoon jaettavilla lomakkeilla. Myös kirjastossa oli esillä kartta ja lomakkeita, joihin asiakkaat saivat kirjoittaa aikataulu- ja pysäkkitoiveita. (sama, 20-22, 26.)

Hankkeen aikana suunniteltiin teemapäiviä, kerhoja ja muita palveluita toteutettavaksi monipalveluautossa. Kolme, neljä teemapäivää haluttiin luoda vuosittaisiksi tapahtumiksi, ja niiden toimivuutta testattiin järjestämällä kokeeksi pari teemapäivää. Hankkeen puitteissa laadittiin uudistettu, käyttäjien tarpeista lähtevä kahden viikon reitti aikataulu, johon jätettiin varaa ns. pop up –pysäkeille. (Kuukasjärvi 2015, 26-27.)

Alueen yritysten kanssa suunniteltiin autoon apteekin palvelupistettä, kauppakassipalveluja, terveyspalveluita, maatalousneuvontaa ja kirjastoautokerhoa sekä ilmaisia lakineuvontapalveluja. (Kuukasjärvi 2015, 3-7). Yhteistyökumppaneiksi suunniteltuihin teemapäiviin ja tapahtumiin saatiin muhoslaisia yrityksiä, kansalaisopisto, sosiaali- ja terveyspalvelut, vanhuspalvelut ja hallintopalvelut, maaseutuasiamies Muhoksen kunnasta sekä Asianajajaliitto. Kolmas sektori oli mukana ideoimassa palveluita ja esimerkiksi SPR:n vapaaehtoistyöntekijöitä lupautui avustamaan vanhuksia

monipalveluautoon pääsemisessä. Laajan yhteistyöverkoston uskottiin siis olevan muodostumassa. (Kuukasjärvi 2015, 11-18.) Jo toteutuneita palveluita oli ennakkoäänestyksen järjestäminen vuoden 2015 eduskuntavaaleissa ja Kesätukka miehille -parturipalvelut Muhoksen sivukylillä sekä EU-tukiin liittyvien lomakkeiden täytön opastus. Lisäksi autossa järjestettiin ajankohtaan liittyen joulupukin ja pääsiäispupun satutuokiot. (Tiepuoli, keskustelut 1.–31.7.2016.)

6.5 Hankkeiden jatkuvuus

Elon keinu -hankkeen aikana aloitettu yhteistyö vanhuspalveluiden kanssa on jatkunut vuosittaisilla Vanhusten viikkoon ja Muistiviikkoon liittyvillä ja sijoittuvilla tapahtumilla. Hankkeessa mukana olleista yhteistyökumppaneista yksi Lions Clubin edustaja käy edelleen vapaaehtoistyönä lukemassa ääneen terveyskeskuksessa. Myös lauluiltoja on järjestetty, paikallinen taiteilija on käynyt piirtämässä asiakkaille joulukortteja.

7 UUDET TUULET MONIPALVELUAUTOON

7.1 Asiakaspalvelu ja kohderyhmät

Suomessa kirjastopalvelujen yksi valtti kansainvälisissä vertailuissa on sen tasalaatuisuus, tasapuhisuus ja samanlaisuus: yhtä hyvää palvelua voi odottaa missä tahansa Suomessa. Mutta jos halutaan tarjota eri käyttäjäryhmille jotain omaa ja juuri niitä kiinnostavaa palvelua, on ensiksi tiedettävä keitä käyttäjät ovat. Jakamalla asiakaskuntaa kohderyhmiin kirjastojen on tarkoitus huomioida kaikki sen potentiaaliset asiakkaat, myös kaikkein heikoimmat ja marginaaliryhmät. (Almgren & Jokitalo 2011, 122, 227.)

Perinteisiä asiakasryhmiä ovat lapset, aikuiset ja seniorit. Ryhmät voidaan vielä jaotella useampaan alasegmenttiin, esimerkiksi lapset voidaan jakaa pikkulapsiin, esikoululaisiin, koululaisiin, nuoriin/teineihin ja nuoriin aikuisiin tai tyttöihin ja poikiin. Aikuiset voidaan jaotella esimerkiksi ryhmiin: keski-ikäiset, työssäkäyvät, työttömät, aikuisopiskelijat, kotiäidit ja -isät, miehet ja naiset tai eri ammattikuntien edustajat ja miksei myös eläkeläiset. (Almgren & Jokitalo 2011, 122-166; Ainali 2012, 52.) Erityisen tärkeitä ovat pienet asiakasryhmät, kuten pitkäaikaissairaat, sosiaalisesti syrjäytyneet, toimintaesteiset kuten näkö- ja kuulovammaiset ja liikuntaesteiset, unohtamatta haja-asutusalueiden autottomia asukkaita tai maahanmuuttajia ja pakolaisia (Helinsky 2012, 55-57).

Jokainen asiakas saattaa tosin kuulua useampaan kohderyhmään.

Ville-Pekka Nummi on pro gradu -työssään tehnyt kyselyn kirjastoautopalveluiden käyttäjistä ja vastausten perusteella hän nimeää suurimmiksi käyttäjäryhmiksi koulut ja koululaiset niin kaupungeissa ja kaupunkimaisissa kunnissa kuin taajaan asutuissa tai maaseutumaisissa kunnissa. Muhos on hyvä esimerkki maaseutumaisesta kunnasta, jossa koululaisten jälkeen seuraavaksi suurimmat kirjastoauton käyttäjäryhmät ovat ikäihmiset/eläkeläiset ja lapset/lapsiperheet. Lisäksi kirjastoauton palveluita käyttävät päiväkodit ja haja-asutusalueiden asukkaat. (Nummi 2013, viitattu 19.8.2016.) Myös tuoreessa Suomen kirjastoseuran tutkimuksessa kirjastoautojen tärkeimpinä kohderyhminä pidetään lapsia, haja-asutusalueen asukkaita sekä senioriväestöä. Yhteisöasiakkaista suurimpia ovat koulut ja päiväkodit sekä vanhusten ja vammaisten hoitolaitokset ja nykyään myös turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskukset. (Suomen kirjastoseura 2016, viitattu 15.8.2016.)

7.2 Henkilöstöresurssit

Muhoksella niin kuin monessa muussakin kirjastoautopalveluita tarjoavassa kunnassa suurimpana toiminnan kehittämisen esteenä on henkilöstöpula. Henkilökuntaa lisäämällä uskotaan päästävän perustoimintojen ylläpitämisestä toiminnan kehittämiseen ja lisäpalveluiden suunnitteluun ja tarjoamiseen (Nummi 2013, viitattu 19.8.2016).

Muhoksen kunnanvaltuusto hyväksyi 16.12.2015 pitämässään kokouksessa ehdotuksen täyttää aiemmin samana vuonna vapautunut puoliaikaisen kirjastovirkailijan tehtävä kokoaikaisena. Tähän toistaiseksi voimassa olevaan tehtävään halutaan palkata henkilö, jolla on sekä kirjastoasetuksen (406/2013 § 4) mukainen kirjastoalan koulutus, että kirjastoauton kuljettamiseen oikeuttava C-ajokortti ja voimassa oleva EU-direktiivi 2003/59/EY – koulutus. (Vapaa-aikalautakunta, pöytäkirja 2016, viitattu 27.6.2016.)

7.3 Kokoelma kohdalleen

Auton kokoelma ja kokoelmatyö ovat yksi tyypillisimpiä kirjastoautotoiminnan kehittämiskohteita. Kirjastoautossa reittiaikataulutus määrää päivien kulun, ja usein aineiston vaihtaminen tapahtuu kiireessä ja varsinaiseen kokoelmatyöhön ei jää aikaa. Usein koetaan myös, että kokoelmat eivät vastaa asiakkaiden ja työntekijöiden toiveita, sillä aineistohankinnasta vastaavat eivät yleensä työskentele autoissa (Nummi 2016, viitattu 20.8.2016.)

Muhoksen kirjastoautossa kokoelmatyöhön käytettävän ajan puute näkyy muun muassa siinä, että autossa on kolme moduulikärryä, joita ei ole osattu täysin hyödyntää. Auton yhdessä moduulikärryssä on aikuisten tietokirjallisuutta, kun taas kaksi kärryä lojuu tyhjänä, yksi autossa (katso kuva 7) ja yksi varastossa. Nämä moduulikärryt on ehdottomasti otettava käyttöön. Yhden lisäkärryn hankkiminen mahdollistaisi kahden kärryn vaihtamisen suoraan keskenään sen mukaan, onko auto lähdössä koulu- ja päiväkotireitille vai haja-asutusalueelle.

KUVA 6. Poppalooran moduuli- eli vaihtokärky on kierroilla lähes tyhjänä, koska kuljettajalla ei ole aikaa vaihtaa aineistoa. (© Viitajylhä, Pirjo-Riitta).

Kirjastoissa lukijat etsivät ja löytävät aineistoa kolmella tavalla: hyllyjä selailemalla, tietokannan välityksellä ja henkilökunnan suosittelemalla tai esittelyn kautta. Hyllyjen selailu on tutkimusten mukaan fyysisten aineistojen kohdalla eniten käytetty tapa etsiä lukemista, kuuntelemista ja katsottavaa. Siksi hyllyjärjestys on keskeinen aineistojen markkinointitapa kirjastoissa. (Juntunen & Saarti 2014, 38.)

Kirjastoautojen lainamääristä noin 70 prosenttia on lastenaineiston lainauksia (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2015, viitattu 21.8.2016). Koska Poppaloora-auto kiertää erityisesti päiväkotia ja alakouluja, sen aineisto koostuu pääosin lasten- ja nuortenkirjoista (kuvakirjat, satukirjat, lasten ja nuorten romaanit, runot). Autossa on koululaisille jonkin verran Kirjallisuudiplomikirjoja, jotka

ovat sekaisin muiden kirjojen seassa. Diplomikirjoille pyhitetään autoon oma kirjakärrynsä, tai ne vähintään varustetaan tarramerkinillä, niin kuin pääkirjastossa on jo osittain tehty. Tämä palvelee kirjallisuussuorittavia alakoululaisia helpottamalla heidän aineistohakuaan.

Autoon tuodaan enemmän lasten ja nuorten tietokirjoja, jotka sijoitellaan hyllyyn luokittain, jolloin haluamansa on helpompi löytää. Tällaista lasten usein lainaamaa aineistoa ovat esimerkiksi luokat 58 eläintiede, 50 luonnontieteet, 62,5 liikennevälineet, 65 käsityöt ja askartelu, 79.8 pelit, leikit, keräily. Tietokirjat siirretään pois lasten kuvakirjalokeroista, jossa ne ovat viemässä tilaa kuvakirjoilta, joita Draivia rattaille -hankkeessa toivottiin autoon lisää. Auton kuvakirjakokoelmaa laajennetaan, sillä auton varastossa on kuvakirjoja hyllymetreittäin turhaan säilössä ja asiakkailta näkymättömissä. Lasten runokirjoille varataan oma hyllypaikkansa ja sarjakuvakirjojen ja -lehtien määrää voidaan samalla supistaa hieman.

KUVA 7. Poppalooran hyllyt keväällä 2016. (© Viitajylhä, P.)

Kokoelmassa pitää myös ottaa huomioon myös aikuisasiakkaat, joita käy varsinkin iltakierroilla. Aikuisasiakkaille tarjontaa voidaan parantaa ensinnäkin ajantasaistamalla aineistoa, ja tuomalla kokoelmaan mukaan selkokirjoja tai isotekstisiä kirjoja sekä lukemisen apuvälineitä. Äänikirjat ovat hyvin edustettuina, ja koska pääkirjastolla on erittäin laaja kokoelma äänikirjoja, aineistoa voidaan vaihtaa ja kierrättää. Niille yritetään löytää parempi sijainti nykyisen alahyllyn sijaan. Aikuisten tietokirjat ovat sekalainen kokoelma vähän kaikkea (katso kuva 7). Hylly karsitaan ja siistitään, ja siihen pyritään tuomaan kulloinkin ajankohtaista tietokirjallisuutta. Alun perin asiakkaiden omasta toiveesta jätettiin vaihtoehyly heidän omille kirjoilleen. Hylly on kuitenkin yleensä tyhjä, ja sen tarve siksi kyseenalainen. Mielestäni hylly voidaan ottaa kirjastokäyttöön.

Kokonaisuudessaan autossa aineiston esillepanoon on panostettava ja saatava se asiakkaille houkuttelevammaksi. Uusia esittelyhyllyjä hankitaan ja asennetaan moduulikärkyjen yläpuolelle, jossa niille on korkeussuunnassa hyvin tilaa. Toinen mahdollisuus on jättää tilaa esillepanolle hyllyissä, jolloin niihin voidaan laittaa yksittäisiä kirjoja esille joko telineessä tai ilman.

Outi-kirjastojen kokoelman kellutus ei toteudu Muhoksella, vaan muualta lainattu ja Muhoksen kirjastoon palautettu aineisto lähetetään takaisin alkuperäiskirjastoon. Muhoksen kirjasto ja kirjastoauto kuitenkin kelluttavat aineistoa keskenään jonkin verran. Aineistoa palautetaan ristiin, ja autoon jätetään tuore tai hyvin kiertävä aineisto, jotta pieni kokoelma saadaan ajantasaiseksi, houkuttelevaksi ja vaihtuvaksi. Autoon pyritään saamaan kaikista kirjaston uutuuksista kakkoskappale, mikä saattaa Outi-varausten takia olla hankalaakin.

Auton kolmea ilmoitustaulua hyödynnetään kiinnittämällä niihin esimerkiksi Outi-kirjastojen yhteistä tulostettavaa materiaalia kuten e-kirjamainoksia. Toisaalta ne ovat oivallinen paikka Muhoksen tapahtumista kertoville mainosjulisteteita tai vaikkapa kirjakustantamoiden kirjamainoksille.

7.4 Satutunteja ja teatteria

Aineiston markkinoinnissa kirjaston tehtävä on sekä auttaa asiakkaita löytämään heidän haluamansa teokset, että markkinoida teoksia ja niiden sisältöjä mahdollisesti kiinnostuneille lukijoille. Lisäksi kirjaston tehtävä on lukemiskulttuurin luominen ja edistäminen, jota voidaan tehdä esimerkiksi kirjavinkkauksella. Vaikka vinkkaus liitetään edelleen lasten- ja nuorten kirjastotyöhön, on se kohdennettuna hyvä markkinointikeino kaikille asiakasryhmille. (Juntunen & Saarti 2014, 43.)

Kirjastonkäytön opastus: Alakoulujen oppilaista suurin osa käyttää kirjastoauton palveluita säännöllisesti viikoittain, aina auton vieraillessa koululla. Koska Poppaloora-auto toimii näin koululaisten lähikirjastona, voidaan autossa järjestää vuosittainen ekaluokkalaisten kirjastonkäytön opetus, jota nykyään järjestetään vain pääkirjastolla. Auto viipyy koulupysäkeillä, koulun oppilasmäärästä riippuen neljästäkymmenestä minuutista tuntiin, mikä ajallisesti mahdollistaa myös (pienimuotoisen) kirjavinkkauksen.

Satutunnit ja teatteriesitykset: Päiväkodeissa kirjastoauto vierailee säännöllisesti aikataulun mukaan. Kahdessa pienemmässä yksityisessä päiväkodissa Satelliitissa ja Vauhtivekarassa auto käy kerran kahdessa viikossa. Päivärinteen päiväkodissa käydään kerran viikossa, ja Koivulehdon päiväkodissa peräti kaksi kertaa viikossa, jotta ison päiväkodin kaikki lapsiryhmät pääsevät vuorollaan lainaamaan. Keskiviikkoisin ennen Koivulehdon päiväkodilla käyntiä, autolla on pitkät Pop up -pysäkit, joista toinen kestää vajaan tunnin, toinen lähes kaksi tuntia. (Liitteessä numero 2 näkyy kaikkien pysäkkien pysähdysajat.) Näille Pop up -pysäkeille voidaan järjestää esimerkiksi satutunteja, nukketeatteri- tai pöytäteatteriesityksiä joko päiväkodin lapsiryhmille tai lähellä toimivien perhepäivähoitajien lapsiryhmille. Joskus Pop up -pysäkillä voisi olla mukana Lukukoira, jolle lapset saisivat lukea ääneen.

Satutunteja ja nukketeatteri- tai pöytäteatteriesityksiä voidaan järjestää myös hyvin mainostettuina iltapysäkeillä tai yleensä pysäkeillä, joissa tapaa käydä paljon lapsiasiakkaita. Iltapysäkeillä ja hajasutusseutujen pysäkeillä voidaan pitää pienimuotoista kirjavinkkausta sekä lapsille että aikuisille, tai järjestää asiakaskunnan mukaan kohdennettu, perusteellisempi, etukäteen valmisteltu kirjavinkkaustilaisuus. Säännöllisenä toimintana voidaan suunnitella järjestettäväksi lukupiirejä, näitäkin sekä aikuisille että lapsille. Pääkirjastolla toimii säännöllisesti kerran kuussa kokoontuva lukupiiri, vastaavanlaisia kokoontumisia voidaan kokeilla esimerkiksi syyslukukauden ajan autossa. Sopiva paikka auton luku-, runo- tai kirjallisuuspiirille voidaan kuvitella olevan esimerkiksi Kylmälänkylässä tai muussa kaukaisemmassa asuintaajamassa, jossa on ahkeria lukijoita ja joille lähteminen ”kirkonkylälle” on hankalaa. Lukupiiriä voi vetää joko kirjastoammattilainen tai vaihtoehtoisesti esimerkiksi kansalaisopiston työntekijä, mikä tosin vaatii minimiosallistujamäärän täyttymisen.

”Suullisen vinkkauksen” lisäksi autoon voidaan tulostaa Lukuopas-kaavakkeita, joilla asiakas voi halutessaan pyytää lukuvinkkejä sekä ottaa mallia Oulun kaupunginkirjaston eri-ikäisille asiakasryhmille tarkoitetuista Lukupasseista ja tehdä niistä omanlaisia versioita, joiden ideana on se, että houkutellaan asiakkaita lukemaan.

Tietotekniikkaopetus: Monipalveluauton laitteisto mahdollistaa kirjastonkäytön opetuksen ja erilaiset infotuokiot autossa. Poppaloorassa on yksi asiakaskäyttöön tarkoitettu tietokone, jolla on mahdollista tarvittaessa antaa kirjastonkäytön ja tiedonhaun opastusta, e-kirjaopastusta tai yleensä tietokoneenkäytön opetusta. Pop up –pysäkeillä voidaan järjestää pidempikestoista tietokoneopastusta, johon asiakkaat voivat varata ajan. Tämän lisäksi autossa voidaan järjestää asiakasopastusta esimerkiksi tablettien, iPadien tai vaikkapa kännyköiden käytössä esimerkiksi niin, että asiakas tulee oman laitteensa kanssa opastettavaksi. Suljettava ohjaamo mahdollistaa henkilökohtaiset tietokoneenkäytön opastukset lainaustoiminnan ohella. Varsinkin vanhustenviikko lokakuussa ja silloin erityisesti SeniorSurf-päivä on sopiva ajankohta tietokoneopastukselle, mutta vastaavaa toimintaa voidaan järjestää säännöllisestikin.

7.5 Tapahtumien keskipisteenä ja -pisteessä

Tapahtuman järjestäminen on verkostomainen prosessi. Alussa ideoidaan tapahtuma, joka halutaan järjestää joko yksin tai yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Tapahtumatuotanto sisältää suunnittelua yhteistyökumppaneiden kanssa, yhteydenottoja ja varmistamisia eri tahoille, tilaisuuden markkinoinnin, yhteistyötä median kanssa, itse tapahtuman järjestämisen ja lopuksi tapahtuman arvioinnin. Koko ajan on tärkeää varmistaa tiedonkulku ja huolehdittava, että tiedottaminen yhteistyökumppaneille, esiintyjille, yleisölle ja medialle toimii. (Juntunen & Saarti 2014, 67.)

Oman tapahtuman järjestämiseen tai kolmannen sektorin tapahtumaan osallistumiselle on oltava syy, miksi se järjestetään ja mitä sillä halutaan tarjota tai viestiä. Täytyy miettiä, halutaanko tapahtumalla lisätä kirjaston käyttöä vai houkutella uusia asiakkaita. Tapahtuman täytyy kiinnostaa joko koko asiakaskuntaa tai pienempää kohderyhmää, jotta heidät yleensä saadaan mukaan. Tapahtuman ajankohta ja paikka valitaan sen mukaan, hyödynnetäänkö valmista tapahtumaa, johon itsekin osallistutaan vai onko tapahtuma kokonaisuudessaan oma. Tapahtumapaikan on oltava sellainen, että sinne on helppo ja miellyttävä tulla. (Juntunen & Saarti 2014, 68; Vallo & Häyrynen 2016, 121-124.)

Luennot, neuvonta: Kirjastoauto on oivallinen paikka järjestää erilaisia teemaluentoja ajankohtaisista aiheista, terveysaiheisia tapahtumia tai luentoja, lakiasiain- tai muuta asiantuntijaneuvontaa, jolloin aiheet voivat vaihdella esimerkiksi Kelan ja työttömyys- tai vanhuspalveluiden neuvonnasta

maaseudun tukien hakemisen opastamiseen. Yhteislaulutilaisuudet kiinnostanevat varsinkin vanhempaa väestöä, samoin kuin elämäkertakirjoituskurssit.

KUVA 8. Iso taulu-tv sijaitsee auton takaosassa (© Viitajylhä, P.).

Näyttelyt: Poppaloora on varustettu isolla tv-näytöllä (katso kuva 8), jossa voidaan näyttää kirjaston omia kirjanäyttelyitä tai koosteita Koivu ja tähti -kulttuurikeskuksessa esillä olevista taide- tai käsityönäyttelyistä, tai vaikkapa paikallistapahtumassa kuvattua aineistoa, kuitenkin kenenkään yksityissuojaa tai tekijänoikeussuojan loukkaamatta. Tv-näytöllä voidaan myös esittää erilaisia tietoisuuksia, lyhytelokuvia tai vaikkapa Muhoksen paikallishistoriaan liittyviä elokuvia, dokumentteja tai muuta kuva-aineistoa, jonka pohjalta voidaan ohjatusti tai vapaasti keskustella ja muistella yhdessä. Muistelussa on mahdollista käyttää apuna kirjaston omaa kirjallisuutta tai vanhoja esineitä, jotka liittyvät Muhokseen, maaseutupitäjään, ammatteihin, tai mihin tahansa, jonka ympärille saadaan keskustelua viriämään.

Kerhot: Autossa on mahdollista järjestää käsityökerhoja tai –kursseja ja askartelupajoja joko säännöllisesti tai yksittäisiä kertoja. Käsityökerhoissa voidaan kutoa ja virkata samalla, kun kirjastoammatilainen lukee ääneen erilaisia tekstejä. Askartelutapahtumat suunnitellaan ajankohtaan sopi-

vaksi, esimerkiksi joulun alla huovutetaan, tehdään vanhoista aikakaus- ja sanomalehdistä ja joulukorteista lahjapaperia, lahjakortteja, koristenauhoja. Kevätpuolella lehdistä voi askarrella vaikkapa vappuviuhkoja. Poistokirja-askarteluun (katso kuva 9) kirjastoissa riittää materiaalia. Myös pelikerhot, joissa pelataan lauta- ja korttipelejä ovat kokeilun arvoisia ja helppo toteuttaa, sillä kirjastossa on jo nyt lainattavaksi erilaisia pelejä. Sarjakuvat, elokuvat, musiikki ja valokuvaus saattavat olla nuoria asiakkaita kiinnostavia harrastekerhon aiheita.

KUVA 9. Poistokirja-askartelua Muhoksen kirjastossa (© Viitajylhä, P.).

7.6 Vuotuiset jutut / Satunnaiset tapahtumat

Omien tapahtumiensa lisäksi kirjastoauton kannattaa tehdä itseään tunnetuksi osallistumalla muiden tahojen järjestämiin erilaisiin tapahtumiin. Toisen kuljettajavirkailijan myötä mahdollisuus osallistua on paljon parempi kuin se on nykyisellään. Yhteisölliset tapahtumat kuten konsertit, markkinat, kulttuuri- ja ulkoilmatapahtumat, koulutustilaisuudet ja teemapäivät pitää ottaa huomioon suunniteltaessa Poppalooran osallistumista muhoslaisten arkeen ja juhlaan. Selaamalla kunnan tapahtumakalenteria pysytään ajan tasalla ja tiedetään suunnitella, minne kannattaa mennä ja missä olla mukana. Monipalveluauton on tehtävä aktiivisesti yhteistyötä eri tahojen kanssa ja pyrittävä löytä-

mään uusia yhteistyökumppaneita, mikä usein vaatii oma-aloitteista yhteydenottoa ja markkinointiviestintää. Yhteistyöverkostoa on luotu aiempien hankkeiden yhteydessä, ja erilaisiin tapahtumiin onkin helposti löydettävissä yhteistyökumppaneita. Hyviä suhteita on ylläpidettävä, jottei mielenkiinto pääse hiipumaan.

Vuotuisia isoja tapahtumia Muhoksella ovat toukokuussa järjestettävät Viskaalin Maalaispäivä, jossa on ohjelmaa koko perheelle, Rompe-kirppis -päivä ja Kala-apajan Kalastuskauden avajaiset. Kesäkuun tapahtumia ovat Tervasoutu, retkisoututapahtuma, jossa soudetaan Vaalasta Ouluun ja juhannuksena juhannustanssit ja -kokko. Heinäkuussa Mongrel MC järjestää jokavuotisen moottoripyörien kokoontumisajon, lisäksi muita heinäkuun koko perheen tapahtumia, joihin Poppaloora voisi osallistua, ovat Villin Lännen markkinat, Montta Cruising järjestämä Montan ajot ja Muhoksen Mimmin Toritapahtuma. (Muhos tutuksi 2016, 57-60.) Myös jos paikallishistoriaan ja Rokua Geoparkiin liittyvät tapahtumat antamat mahdollisuuden osallistua, ne on käytettävä hyväksi.

Satunnaisia, nimenomaan kirjastoautoon järjestettyjä tapahtumia voisivat olla esimerkiksi kirjailija- ja kirjankuvittajien vierailut, runo- tai levyraadit, erilaiset elokuvaan tai musiikkiin liittyvät teematapahtumat, paikallisartistien tai koomikoiden esitykset tai pienimuotoiset näytelmäesitykset. Tällaiset tapahtumat voidaan järjestää ensin pääkirjastossa ja sitten pienimuotoisempaan tapahtumana aulassa, jolloin kaukaisempien kylien asukkaat saavat mahdollisuuden osallistua.

Tapahtumat: Kirjastoautossa järjestettävät tapahtumat voivat olla joko yksittäisiä tapahtumia eri aiheista tai säännöllisesti toistuva tapahtumasarja samasta aiheesta. Kirjastoautossa järjestään erilaisia vuoden kiertoon liittyviä ja sen mukaan vaihtuvia tapahtumia tai ohjausta, joiden suunnittelussa vain mielikuvitus ja rahoitus ovat rajana. Muutamana esimerkkinä mainitsen:

Keväällä

- Kasvien vaihtoa
- Neuvontaa pihasuunnittelussa
- Polkupyörän kunnostusta
- Valokuvausopastusta
- Juhlatarjoilun suunnitteluopastusta
- KonMari-siivousopastus tai sisustussuunnittelu

Syksyllä

- Sieniopastusta
- Juuresten ja vihannesten vaihtoa
- Omatekoisten säilykkeiden/mehujen vaihtoa
- Koulukirjojen päällystysopastus ja -palvelu
- Läksykerho

Keväällä ennen ylioppilas- ja rippijuhlien ja häiden huippukautta tai pikkujoulujuhlia edeltävänä aikana pyydetään koululaisia tai opiskelijoita joko pientä maksua vastaan tai hyväntekeväisyysperiaatteella ”asiakaspalveluun”, ja järjestetään autoon meikkaus- ja parturipiste, jossa edullisesti saa meikkauksen ja samalla opastusta ”kauniiseen meikkiin” tai hiustenleikkuun.

Autossa voidaan joskus järjestää kahvitusta joko muun ohjelman ohella, tai esimerkiksi kirjavinkkauksen jälkeen.

KUVA 10. Kirjastoauton väki tarjoaa pullakahvit lainakuittia vastaan (kuvalähde: pixabay.com, josta muokannut Viitajylhä, P.).

”Sattumat”: Auton kesäajan aikataulua muokataan muunneltavammaksi joko lisäämällä Pop up -aikoja tai ”pidättämällä oikeus muutoksiin”. Kauniina kesäpäivinä auto pysäköidään leikkipuiston tai uimarannan läheisyyteen, ainakin Leppiniemen ja keskustan uimaranta olisivat saavutettavissa.

Kevyen kesälukemisen lisäksi mukana voidaan kuljettaa esimerkiksi pillimehuja myytäväksi janoisille asiakkaille. Mahdollisista muutoksista pitää ilmoittaa tavalla, joka saavuttaa asiakkaat nopeasti, esimerkiksi Facebookin sivuilla.

7.7 Kunnalliset palvelut

Äänestys: Poppalloora-auto on jo vuonna 2015 toiminut myös liikkuvana ennakoäänestyspaikana, ja sitä tullaan tulevaisuudessakin käyttämään äänestykseen. Ensimmäisellä äänestyskokeilukerralla kirjastopalvelut eivät olleet käytettävissä, mutta kirjastopäivillä käytyjen keskustelujen perusteella vaihtelevia käytäntöjä on ollut käytössä muuallakin – erään kunnan kirjastoauto on jouduttu tyhjentämään kirjoista, kun taas esimerkiksi Toenperän autossa on äänestysreissulla voinut normaalisti lainata kirjoja. Poppallooran suljettava ohjaamo on suunniteltu niin, että siellä mahtuu olemaan sekä vaalitoimitsija että äänestäjä. Ohjaamoon saa verkkoyhteyden, läppäriin ja keskimäisen istuimen poistamalla asennettua pöydän. Äänestyksessä ohjaamon kaappia voidaan käyttää äänestyskoppina, eikä vaalitoimitsijalla ole näköyhteyttä kaappiin. Mahdollisuus lainaamisen on ehdottomasti hyödynnettävä seuraavissa ennakoäänestystilaisuuksissa.

Ongelmajäte: Poppalloora voi osallistua ympäristönsuojeluun keräämällä haja-asutusalueen yksinäisten ja vajaakuntoisten asukkaiden kotitalouksista pienikokoiset ongelmajätteet. Tällaisia sekajätteeseen usein päätyviä ongelma- ja elektroniikkajätteitä ovat vanhat patterit ja loisteputket, elohopeaa sisältävät energialamput sekä rikkiäiset sähkö- ja elektroniikkalaitteet. Kemikaaleja ei kuitenkaan voida kuljettaa. Tästä voi tulla pysyvä käytäntö, jos jätteenkeräyspiste sijaitsee sellaisessa paikassa, joko lähellä kirjastoa tai kirjastoauton reitin varrella. Tällä toiminnalla ongelmajätteen jälkihävittäminen ei tuota vaikeuksia, eikä olennaisesti lisää kirjastoautohenkilöstön työmäärää.

Kauppakassi: Kauppakassipalvelua suunniteltiin Poppallooraan jo aiemman hankkeen puitteissa. Palvelua oli tarkoitus kohdentaa sellaisille henkilöille tai perheille, joille ei myönnetä kunnallista palveluseteliä vastaavanlaiseen palveluun, mutta jotka kuitenkin olisivat tällaisen avun tarpeessa. Palveluntarpeesta tai yleensä kiinnostuksesta palvelua kohtaan tehtiin kysely vuonna 2014, mutta siihen saatiin muutama vastaus, ja niissäkään ei osoitettu kiinnostusta palvelua kohtaan. Kyselyn uudistaminen voisi olla ajankohtaista aikaisintaan ensi vuoden puolella.

Lääkekaappi: Draivia rattaille -hankkeen puitteissa monipalveluautoon suunniteltiin asennettavaksi lääkekaappia, josta myytäisiin käsitavaralääkkeitä. Lääkekaappipalvelun aloittamiseksi tarvitaan lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimean lupa. Paikallisen apteekkarin, jonka kanssa lääkekaapista alustavasti sovittiin, mahdollisesti jäädessä eläkkeelle, suunnitelmat täytyy aloittaa alusta, sillä Fimean lupa on henkilökohtainen.

Kassakone: Autossa ei ole kassakonetta eikä edes rahalipasta, mikä hankaloittaa mahdollisen kaupankäynnin kirjanpitoa.

7.8 Tiedottaminen ja mainonta

Tapahtuman järjestäminen on verkostomainen prosessi, jossa alkuperäisestä ideasta kehitellään yksin tai yhdessä jonkin toisen tahon kanssa tapahtuma. Tapahtuman järjestäminen vaatii perusteellisen suunnittelun, yhteistyötä ja palavereita mahdollisten yhteistyökumppanien (esiintyjät, rahoittajat, toimijat) kanssa, markkinoinnin kirjastossa esittein ja mainosin, tiedottamisen esimerkiksi kirjaston kotisivuilla, Facebookissa ja Twitterissä sekä yhteistyössä median kanssa. Tapahtuman jälkeisen arvioinnin tarkoituksena on kartoittaa ja mahdollisesti kehittää omaa toimintaa arvioimalla verkostoitumista, yhteistyötä ja viestinnän onnistumista sidosryhmien kanssa. (Juntunen & Saarti 2014, 67.)

Monipalveluautolle tehdään viestintäsuunnitelma, joka antaa työntekijöille työkalut kirjaston perusviestinnän toteuttamiseen. Suunnitelmassa määritellään viestinnän keskeiset tehtävät ja toimenpiteet sekä vastuuhenkilöt (Juntunen & Saarti 2014, 22). Perinteisen mainonnan, julisteiden, esitteiden ja suullisen viestinnän lisäksi käytetään sosiaalista mediaa, joka tarjoaa mahdollisuuden uudenlaiseen osallistumiseen, yhteisöllisyyteen ja kirjaston markkinoinnin edistämiseen. Sosiaalisessa mediassa tehokas paikka tiedottamiseen on Facebook, jossa pyritään interaktiiviseen toimintaan: asiakkaat kommentoivat, kysyvät ja syntyy keskustelua. Myös Twitter on hyvä tiedottamisen väline, jossa markkinoidaan kirjaston tuottamaa materiaalia, tapahtumia, kerrotaan aukioloajoista tai vaikka vinkataan uutuuskirjoja. Koska asiakasryhmät ovat kiinnostuneita erilaisista asioista, heille tarjotaan erilaisia palveluita, siksi tiedottamisen ja viestinnän kanavat valitaan kohderyhmän mukaan. Tavoitteena on kuitenkin sekä palvella nykyisiä asiakkaita paremmin, että samalla hankkia uusia.

Muhoksen kirjasto käyttää kunnan verkkosivuja tiedottamiseen, mutta tiedotus on saatava pysymään ajan tasalla. Samoin kirjasto tiedottaa Koivu ja tähti -kulttuurikeskuksen Facebook-sivuilla, mutta tämän päivittäminen on yhden ihmisen vastuulla ja hänen ollessa kiireinen, tiedottaminen jää tekemättä. Vastuu pitää jakaa useammalle henkilölle esimerkiksi aihealueittain niin, että yksi tiedottaa auton asioista, yksi tapahtumista, yksi uutuuksikirjoista ja niin edelleen. Tosin Koivu ja tähti -sivustolla on vain 175 seuraajaa, paremmin tieto saattaisi mennä perille ”Muhoslaiset”-ryhmässä, jossa on lähes 3500 jäsentä. Toisaalta tämän tyyppisessä Facebook-ryhmässä ei välttämättä hyväksytä ”mainontaa”. Paikallislehdessä tiedotetaan tarvittaessa auton asioista, ja jokakesäisessä museotapahtumassa järjestetään niin sanottu Kirjastoinfo.

Myynninedistämisen välineiksi luettavat tarrat, magneettitarrat, hiirialustat, kynät ja muut muistoesineet ovat helppoja levittää erilaisissa tapahtumissa ja kirjastovierailuilla (Juntunen & Saarti 2014, 71-72). Jääkaappimagneettien ja hiirialustojen teettäminen tulee ehkä kalliiksi, mutta esimerkiksi varta vasten teetetyt ja asiakkaille jaettavat Poppalloora-kirjanmerkit olisi hauska tapa muistuttaa kirjastoauton olemassaolosta ja palveluista.

Jokaisen tapahtuman tehtävänä on täyttää osallistujiensa odotukset, tai mieluiten ylittää ne. Vaikka ennakkoon mainostaminen on ehdotonta asiakkaiden kiinnostuksen herättämiseksi ja paikalle saapumisen varmistamiseksi, myös jälkimarkkinointi on tärkeää. Se on hyvä keino luoda mukana olleille pidempiaikainen muisto tapahtumasta. Yksinkertainen tapa jälkimarkkinointiin on palautteen kerääminen, jolla samalla saadaan tietoa tapahtuman onnistumisesta sekä asiakkaan että omasta näkökulmasta (Vallo & Häyrinen 2016, 220–227). Suhteellisen yksinkertainen jälkimarkkinoinnin keino on järjestää valokuvanäyttely tapahtumasta (edelleen yksityissuojaa ja muita juridisia periaatteita unohtamatta) tai yksittäinen valokuva esiintyjästä joko kirjastossa ja/tai sen Facebook-sivustolla.

7.9 Kirjastoauton vuosikalenteri

Muhoksen kirjastolla toivottiin monipalveluautoon omaa vuosikalenteria, jonka mukaan olisi helppo suunnitella tulevaa. Vuosikalenterista on tarkoitus ottaa ideoita autossa mahdollisesti järjestettäviin näyttelyihin tai vaihtaa uutta aineistoa ajankohdan, tapahtuman tai kalenterista saatavien ideoiden mukaan. Kirjastoon on tarkoitus palkata uusi virkailija, jolla on mahdollisuus ajaa kirjastoautoa. Näin

saadaan ajotunteja tasattua kahden henkilön kesken, jotka voivat sitten paremmin keskittyä ajamisen ja kokoelmatyön lisäksi palvelutarjontaan ja siitä tiedottamiseen.

Liitteeksi (numero 3) laitan tekemäni Poppallooran vuosikalenterin. Vuosikalenteri on Powerpoint-tiedostona, jolloin se on helposti kopioitavissa auton koneelle, jossa se on, kuljettajan niin halutessa, helposti nähtävissä ja tarkistettavissa. Tiedosto on helposti muokattavissa, jos siihen halutaan jotain lisätä tai siitä poistaa. Yksittäisen dian voi laittaa näkymään asiakkaille auton taulutv:ssä, jolloin he näkevät, mikä autossa on ajankohtaista nyt tai lähitulevaisuudessa. Lisäksi dioja voidaan kopioida ja tarvittaessa liittää valmiiseen tapahtumatiedotteena pyörivään Powerpoint-tiedostoon, joita autoon on pyritty tekemään jo aiemmin.

Kirjastoauton vuosikalenteriin otin mukaan vuodenkiertoon liittyvää aiheistoa. Neljä vuodenaikaa tuovat mukanaan niin luonnon kiertokulun kuin arjen ja loma-aikojen vaihtelun ja juhlapyhät sekä vaihtuvat harrastukset ja kiinnostuksen kohteet, joita kaikkia yritin hyödyntää vuosikellon laatimisessa.

Vuosikalentereista ja almanakoista etsin mukaan kirjaston aineistoon tai lukemiseen liittyviä aiheita, kuten kirjailijoiden juhlapäiviä, joista vanhoja tuttuja olivat muun muassa Runebergin päivä (5.2.), Minna Canthin päivä (19.3.), Michael Agricolan päivä ja Suomen kielen päivä (9.4.) sekä Aleksis Kiven päivä ja suomalaisen kirjallisuuden päivä (10.10.). Muuta kirjallisuuteen, lukemiseen tai lukemisen edistämiseen liittyvää ovat esimerkiksi kirjastoissa jo perinteeksi tullut Lainanpäivä (8.2.) ja sen lisäksi esimerkiksi Kansainvälinen lastenkirjapäivä (2.4.), Lukuviikko huhtikuussa, Sadun nimipäivänä vietettävä Satupäivä (18.10.) ja Pohjoismainen kirjastoviikko marraskuussa. Kirjaston muuhun toiminta-alueeseen liittyvää ovat esimerkiksi Mediataitoviikko helmikuussa ja Vanhustenviikko ja SeniorSurf-päivä lokakuussa.

Kirjaston ja koulun välinen yhteistyö on molemmille osapuolille tärkeää ja elokuussa koulujen alkaessa eskareiden ja ekaluokkalaisten kirjastoon tutustuminen on ensimmäinen askel ennen Luku-diplomien käynnistämistä, kirjavinkkauksia ja muuta eri luokka-asteille tarjottavaa toimintaa. Koulujen toiminnan lisäksi Vuosikellossa otetaan huomioon myös kaikki Muhoksen kunnan vuosittaiset tapahtumat, joissa auto voi olla mukana.

KUVA 11. Poppalooran tapahtumatuotantoa suunnitellaan vuosikalenterin avulla (© Viitajylhä, P.)

8 LOPPUSANAT

Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on työelämän käytäntöjen kehittäminen, esimerkiksi ohjeistuksen laatiminen tai tapahtuman järjestäminen (Vilkkä & Airaksinen 2003). Tässä tapauksessa toiminnalliseen osuuteen kuului sekä erilaisten tapahtumien suunnittelu monipalveluautoon, tapahtumatuotannossa muistiapuna käytettävän vuosikellon laatiminen, että käytännön työnä monipalveluauton aineistokokoelman ajantasaistaminen ja siistiminen.

Toimintasuunnitelmaan kuuluvana pohjatyönä tutustuin muiden Suomessa toimivien monipalveluautojen alkuperäissuunnitelmiin ja menestystarinoihin, tutustuin Muhoksen kunnan nykytilaan ja Muhoksen kirjaston toimintaan sekä haastattelin ja keskustelin kirjastohenkilöstön kanssa. Monipalveluauton tärkeimpinä kohderyhminä nähdään, niin Muhoksella kuin muualla Suomessa, koulut ja koululaiset, päiväkodit ja erilaiset palvelukodit sekä haja-asutusalueen asukkaat, joista erityisesti vanhuksia halutaan ottaa toiminnassa huomioon ja samalla tukea heidän kotona-asumistaan mahdollisimman pitkään. Ideat uudenlaiseen toimintaan ovat kaikkialla lähes samanlaisia.

Muhoksen kunnan monipalveluauto toimii jo toista vuotta lähes pelkästään kirjastoautona. Asiakaskunta on laaja ja lainausluvut ovat nousseet reippaasti samalla kun pääkirjaston lainaus on laskenut. Auto siis palvelee omalla toiminta-alueellaan kiitettävästi, ja alun perin kuntaan olisi mielestäni voitu harkita perinteisen kirjastoauton hankkimista, mutta kunta halusi valmiudet monipalveluiden tarjoamiseen. Monipalveluita varmasti tullaan jatkossakin tarjoamaan yhä enenevässä määrin, kunhan kirjasto palkkaa uuden kirjastovirkailijan, jonka odotetaan vastuullisesti ja innostuneesti kehittävän ja järjestävän toimintaa sekä osallistuvan aktiivisesti sekä yhteyksien luomiseen, että mainontaan ja tiedottamiseen.

Monipalveluautosta ei kuitenkaan pidä tehdä pelkkää kauppakassin ja roska-auton yhdistelmää vaan keskittyä juuri niihin palveluihin, jotka ovat kirjastolle ja kirjastoautoille ominta; kirjasto- ja kulttuuripalveluihin. Kulttuuritarjonta sisältää harrastustoiminnan, teatterin, musiikin, kirjallisuuden ja taiteen, joiden tarjoamisesta ja tapahtumatuotannosta on hyvä lähteä liikkeelle mietittäessä autoon uusia palveluja. Erilaiset neuvonta- ja luentotapahtumat vaativat kunnallista yhteistyötä, mutta asiakkaiden toiveiden perusteella ne ovat varteenotettava palveluidea.

Opinnäytetyöni käytännön työllistävänä osuutena oli kirjastoauton lasten ja nuorten aineiston läpi käyminen. Tietokoneella kävin läpi auton ja sen varaston nuorten kirjat. Tarkistin jokaisen kirjan lainahistorian, mahdolliset kaksoiskappaleet ja poistin tietokannasta huonokuntoiset ja vanhanaiset ja ne, joita oli lainattu viimeksi vuonna 2007 tai sitä aikaisemmin. Lisäksi vaihdoin auton aineistoa tuoreempaan, toin autoon lisää kuvakirjoja, täydensin helppolukuisten kirjojen kokoelmaa ja täytin ennestään tyhjän moduulikärryn (katso kuva 6) lasten romaaneilla ja satukirjoilla. Kävin myös läpi auton sarjakuva-aineiston ja vein huonokuntoiset ja kaksoiskappaleet joko varastoon tai poistoon. Varastossa on edelleen yksi tyhjä moduulikärry, jota pidetään tyhjänä mahdollisia näyttelyitä varten. Siihen on helppo kerätä kirjanäyttely tai vastaava.

Kirjastoautoon mahtuu 3000-4000 nidettä. Kokoelma on siis pieni verrattuna esimerkiksi Muhoksen kunnan kirjaston tai lähes minkä tahansa kivijalkakirjaston kokoelmaan. Auton kokoelman on oltava tuore ja ajantasainen, siisti ja lainaamaan houkutteleva. Tekemäni kokoelmatyön ansiosta aineisto on nyt siistimpää, laadukkaampaa ja ajantasaisempaa, ja toivon, että sillä on vaikutusta asiakkaiden lainausmääriin ja -innokkuuteen. Kokoelmatyö on kuitenkin jatkuvaa, ja poistoja on tehtävä vuosittain vähintään saman verran kuin uutta aineistoa hankitaan.

Tämän hetkinen näkymä Poppallooran vuosikalenterista on tähän opinnäytetyöhön valmis. Kalenteri on kuitenkin vapaasti myöhemmin muokattavissa sen mukaan, miten uusia ideoita tai tarpeita syntyy. Samoin jos huomataan, että jokin idea ei ole mahdollista toteuttaa tai ei toimi Poppalloorassa, se on helppo poistaa kalenterista. Vuosikalenteria tuskin otetaan käyttöön ennen kuin Muhokselle on palkattu toinen kirjastovirkailija, jolla on ajopätevyydet. Toivon siitä kuitenkin olevan oikeasti hyötyä tai ainakin muistiapua myöhemmässä autotyössä.

LÄHTEET

Ahonen, R. 2014. Hillassa voi äänestää. Kirjastolehti 2/2014, 16-17.

Ainali, E. 2012. Pieni kirjasto murroksessa. Helsinki: BTJ.

Almgren, P. & Jokitalo, P. 2011. Kirjasto 2011. Vaikutteita maailmalta. Helsinki: BTJ.

Elinkeinostrategia 2015. 2011. Muhoksen kunta. Viitattu 11.6.2016, <http://www.muho.fi/wp-content/uploads/2015/08/elinkeinostrategia2015.pdf>.

Freundlich, H. 2016. Luento. Kirjastoautopäivät 13.8.2016. Rovaniemi.

Helinsky, Z. 2012. Pieni mutta tärkeä kirja kirjastojen markkinoinnista. Helsinki: BTJ.

Hokkanen, L. 2015. Kun kirjat alkavat elää – sosiaalisen kirjaston ideasta. Teoksessa Sosiaalinen kirjasto, L. Hokkanen (toim.). Helsinki: BTJ, 11–44.

Holme, N. & Sivenius, P. 2009. Kirjastoautot Suomessa. Lahti: Päijät-Paino, sivut Leppävirta, Muhos, Ranua.

Hyvärinen, L. 2008. Leppävirran monipalveluautohanke (Lemon). Hankkeen loppuraportti 31.12.2008. Viitattu 27.6.2016, http://www.leppavirta.fi/365_upload/content_images/files/32_Lepp%C3%A4virran_monipalveluauto.pdf.

Hyypiö, A. 2014. Luonnon voima loi Leppiniemen. Kaleva 23.6.2014. Viitattu 30.6.2016, <http://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/luonnon-voima-loi-leppiniemen/667929/>.

Juntunen, A. & Saarti, J. 2014. Ulos kirjastosta: Kirjastojen markkinointiviestintä. Helsinki: BTJ.

Kemijärven kaupunki. 2016. Kirjastoauto Kyläluuta. Viitattu 27.6.2016, http://www.kemijarvi.fi/kirjastoauto_kyl%C3%A4luuta.

Keskitalo, A. 2011. Muhoksen kouluverkkotarkastelu tilastotiedon ja paikkatiedon avulla. Oulun seutu. Viitattu 15.6.2016, http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=71cd6ce1-5c29-4f85-9cd2-257717846362&groupId=173371.

Kiitokori. 2016. Erikoisajoneuvot. Viitattu 20.8.2016, <http://www.kiitokori.fi/fi/>.

Kirjastolaki 4.12.1998/904.

Kirjastovirma. 2013. Muhoksen kirjaston historiaa. Viitattu 3.7.2016, <http://kirjastovirma.fi/kirjastot/muhos>.

Kuukasjärvi, L. 2015. Muhoksen monipalveluato Poppallooran palveluiden kehittäminen. Draivia rattaille -hankkeen loppuraportti. Muhos.

Kylen, A. 2016. Kirjastovirkailija-kuljettaja. Haastattelu 20.6.2016. Muhoksen kirjasto.

Kylmälänkylä. 2010. Kylmälänkylän kyläyhdistyksen kyläsuunnitelma 2010-2012. Viitattu 30.6.2016, <http://www.kylmalankyla.fi/kylasuunnitelma/kylasuunnitelma2010.pdf>.

Kyöstiö, A. 2009. Kirjastoautotoiminnan historiaa: peräkärryistä monitoimiautoihin. Teoksessa I. Mäkinen (toim.) Yleisten kirjastojen historia. Helsinki: BTJ, 711-737.

Kyöstiö, A. 2011. Kirjastoautotoiminnan 50 vuotta. Turun ykkösestä Konstaan. Helsinki: Avain, 393.

Kääriäinen, M. 2015. Eksoten laboratorioauto Malla kerää näytteitä ympäri Etelä-Karjalaa. Itä-Savo 8.1.2015. Viitattu 14.8.2016, <http://www.ita-savo.fi/uutiset/lahella/eksoten-laboratorioauto-malla-keraa-naytteita-ympari-etela-karjalaa-254878>.

LAMK. 2014. Älybussi. Viitattu 3.7.2016, <http://www.lamk.fi/projektit/alybussi/Sivut/default.aspx>.

Launonen, V. 2015. Sosiaalisuuden muutos kirjastoissa. Teoksessa Sosiaalinen kirjasto, L. Hokkanen (toim.). Helsinki: BTJ, 45–67.

Lehtonen, J. 2005. Palvelut pyörillä: Liikkuvien palveluiden kehitysvaiheita. Tekniikan Waiheita 1/05. Tekniikan historian seura. Viitattu 27.6.2016, <http://www.ths.fi/Lehtonen105.pdf>.

Leppäkoski, K. 2014. Kuntayhteistyön ja kuntaliitosten vaikutus kirjastoautotoimintaan. Tampereen yliopisto. Informaatiotieteiden yksikkö. Informaatiotutkimus ja interaktiivinen media. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 28.6.2016, <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95348/GRADU-1400851687.pdf?sequence=1>.

Leppävirran kunta. 2016. Tilda vie palvelut kylille. Viitattu 27.6.2016, <http://www.leppavirta.fi/palvelut/kirjasto/kirjastoauto#Lemon-projekti>.

Linkku. 2015. Viitattu 14.8.2016, liikkuvatila.fi.

Muhoksen kunnan varhaiskasvatusstrategia vuoteen 2020. 2015. Varhaiskasvatusstrategian päivitystyöryhmän julkaisu. Viitattu 15.6.2016, <http://muhos01.hosting.documenta.fi/koukous/2015956-3-1.PDF>.

Muhoksen ryhmäkoti. 2009. Viitattu 10.7.2016, muhoksenryhmakoti.net.

Muhos. 2016a. Avoin varhaiskasvatus. Viitattu 15.6.2016, <http://www.muhos.fi/opetus-ja-varhaiskasvatus/varhaiskasvatus/avoin-varhaiskasvatus/>.

Muhos. 2016h. Muhoksella toimivia järjestöjä ja yhdistyksiä. Viitattu 20.8.2016, <http://www.muhos.fi/hallinto/kunta-info/muhoksella-toimivia-jarjestoja-ja-yhdistyksia/>.

Muhos. 2016b. Opetus ja varhaiskasvatus. Viitattu 15.6.2016, <http://www.muhos.fi/opetus-ja-varhaiskasvatus/varhaiskasvatus/>.

Muhos. 2016c. Perusopetus. Viitattu 15.6.2016, <http://www.muhos.fi/opetus-ja-varhaiskasvatus/perusopetus/>.

Muhos. 2016d. Seniorin kirjasto. Viitattu 4.7.2016, <http://www.muhos.fi/liikunta-ja-vapaa-aika/kirjasto-ja-tietopalvelut/seniorin-kirjasto/>.

Muhos. 2016e. Tekniset palvelut. Viitattu 10.7.2016, <http://www.muhos.fi/tekniset-palvelut/liikenne/palveluliikenne/>.

Muhos. 2016f. Vammaispalvelut. Viitattu 10.7.2016, <http://www.muhos.fi/sosiaali-ja-terveys/vammaispalvelut/>.

Muhos. 2016g. Vanhuspalvelut. Viitattu 10.7.2016, <http://www.muhos.fi/sosiaali-ja-terveys/vanhuspalvelut/>.

Muhos tutuksi 2016. Lions Club Muhos ry. Joutsen Media.

Mäntyranta-Honkalan kyläsuunnitelma v.2012-2020. 2015. Mäntyranta-Honkalan kyläyhdistyksen julkaisu. Viitattu 7.8.2016, <http://www.ita-muhos.com/dokumentit/itamuhosKs.pdf>.

Niemi, M. 1989. Muhoksen kunnan kirjastoverkko vuosina 1964 – 1987. Kirjastolinjan harjoitus-työ. Oulun kauppaoppilaitos.

Niska, T. 2012. Kotihoito: Palvelukuvaus ja kriteerit. Muhoksen kunta. Viitattu 10.7.2016, <http://www.muhos.fi/wp-content/uploads/2015/08/kotihoidon-kriteerit.pdf>.

Nummi, V.-P. 2013. ”On jo korkea aika ajantasaistaa kirjastoautokonseptia!” Kirjastoautotoiminnan kehittämisen tarpeet ja mahdollisuudet. Tampereen yliopisto. Informaatiotutkimus ja interaktiivinen media. Informaatiotieteiden yksikkö. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 19.8.2016, <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/84918/gradu06984.pdf?sequence=1>.

Nuorten ystävät ry. 2016. Yksiköt. Viitattu 31.7.2016 ja 20.8.2016, <http://www.nuortenystavat.fi/>.

Oulun palvelumalli 2020. 2013. Palvelut ja verkkosuunnitelma 2013-2020. Viitattu 16.8.2016, http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=6e7d2bc0-09e7-4450-ab29-82d6a5f338db&groupId=52058.

Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015. 2009. Yleiset kirjastot. Kansalliset strategiset painoalueet. Opetusministeriön julkaisuja 2009:32. OPM. Kulttuuriyksikkö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto. Helsinki: Yliopistopaino.

OUTI-kirjastojen toimintakertomus 2012. 2013. Viitattu 3.7.2016, http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=b81f40e3-b316-414c-95c7-7eb9d9efa1d4&groupId=78400.

Outi-kirjastot. 2016. Koha. Viitattu 3.7.2016, <https://koha.outikirjastot.fi/>.

Pirhonen, T. 2013. Kirjastoautojen palvelut monipuolistuvat. Pohjois-Savon elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Viitattu 25.6.2016 ja 29.6.2016, http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/92138/Nakymia_8_2013_Pohjois-Savo.pdf?sequence=4.

Punkkiklinikka.fi. Viitattu 27.6.2016, <http://www.punkkiklinikka.fi/>.

Rautanen, P. 2013. Uusi kirjastoauto jäämässä haaveeksi Lappajärvellä. Yle uutiset 25.11.2013. Viitattu 27.6.2016, http://yle.fi/uutiset/uusi_kirjastoauto_jaamassa_haaveeksi_lappajarvella/6948638.

Saarenpää, H.-M. 2011. Monipalveluauton huumaa. Case: Lappajärven monipalveluautohanke. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Liiketalouden koulutusohjelma. Viitattu 27.6.2016, <http://www.theseus.fi/handle/10024/35707>.

Sarajärvi, V. 2016. Ranuan kirjastoauton historia. Viitattu 28.6.2016, <http://www.kuukas.com/Autoweb.html#oheis>.

Sarajärvi, V. 2010. Tässäpä nämä kirjat – ja mitataanko verenpaine? Kirjastoauto monipalveluautona. Oulun yliopisto. Informaatiotutkimus. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 28.6.2016, <http://www.kuukas.com/monipalveluauto.pdf>.

Strategia 2025 Elinkeinostrategia 2020. 2014. Muhoksen kunnanvaltuusto. Viitattu 29.6.2016,

Suomalainen, T. 2014. Liikkuvat palvelut: Klinikka-auto Mallu tuo hoidon lähelle. Tesso 9.6.2014. Viitattu 14.8.2016, <http://tesso.fi/artikkeli/klinikka-auto-mallu-paikkaa-ja-taydentaa-terveyspalveluita-taajamissa>.

Suomen kirjastoautot. 2011. Muhos: OCJ-163. Viitattu 3.7.2016, <http://b10m.mbnet.fi/kirjastoautot/kortti.php?haku=OCJ-163&lang=FI>.

Suomen kirjastoautot. 2011. Muhos: UFK-517 Helmi. Viitattu 22.6.2016, <http://b10m.mbnet.fi/kirjastoautot/kortti.php?haku=UFK-517>.

Suomen kirjastoseura. 2016. Kirjastoseuran kirjastoautoselvitys 11.8.2016. Viitattu 15.8.2016, <http://suomenkirjastoseura.fi/files/julkaisut/Kirjastoautotoiminta%20murroksessa%20%20yhteen-veto%20kirjastoautoista%20Suomessa%20elokuu%202016.pdf>.

Suomen yleisten kirjastojen tilastot. 2015. Muhos. Viitattu 10.6.2016, 27.6.2016 ja 3.7.2016, <http://urly.fi/E5O>.

Tiepuoli, P. 2011. Elon keinusta elämisen iloa. Powerpoint-esitys.

Tiepuoli, P. 2016. Keskustelut 1.-31.7.2016.

Tilastokeskus. 2015. Kuntien avainluvut. Muhos. Viitattu 21.6.2016, http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Kuntien_avainluvut/Kuntien_avainluvut__Kuntien_avainluvut/kuntien_avainluvut_viimeisin.px/?rxid=b7ba2280-73cb-4ed9-9356-908832ca93c9.

Tilastoverailu Suomen yleisten kirjastojen toiminnasta vuosina 2014-2015. 2016. Viitattu 10.6.2016, http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kirjastot/tilastot/liitteet/ver-tailu_2014_15.pdf.

Toimintakertomus ja tilinpäätös 2014. 2015. Muhoksen kunta. Viitattu 11.6.2016, <http://mu-hos01.hosting.documenta.fi/kokous/20151000-1-3.PDF>.

Vainionkangas, H. 1981. Muhoksen kunnan kirjasto 130 vuotta. Historiikki.

Vallo, H. & Häyrinen, E. 2016. Tapahtuma on tilaisuus. Tapahtumamarkkinointi ja tapahtuman järjestäminen. Helsinki: Tietosanoma.

Vapaa-aikalautakunta. 2016. Muhos. Kirjastovirkailijan 50 % tehtävän perustaminen. Pöytäkirja 6.4.2016. Viitattu 27.6.2016, <http://muhos01.hosting.documenta.fi/kokous/20161109-2.HTM>.

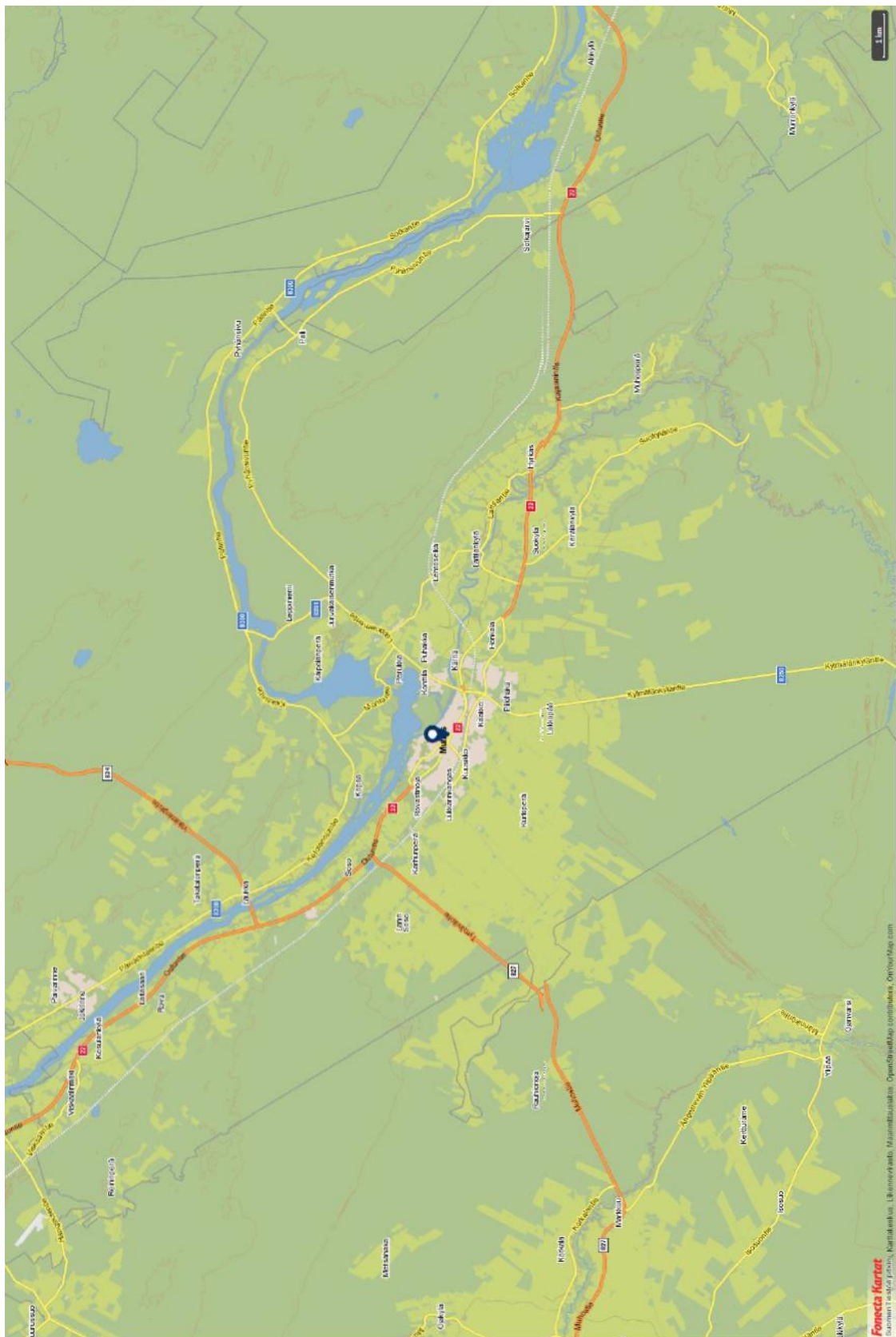
Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Yleisten kirjastojen hankerekisteri. 2011. Ikäihmisten iloksi. Muhoksen kunnankirjasto. Viitattu 25.6.2012, <http://hankkeet.kirjastot.fi/hanke/ik%C3%A4ihmisen-iloksi>.

Yleisten kirjastojen hankerekisteri. 2013. Draivia rattaille – kirjastoautotoiminnan kehittäminen. Muhoksen kunnankirjasto. Viitattu 25.6.2016, <http://hankkeet.kirjastot.fi/hanke/draivia-rattaille-kirjastoautotoiminnan-kehitt%C3%A4minen>.

Yleisten kirjastojen laatusuositus. 2010. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:20. Viitattu 17.7.2016, <http://www.okm.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OKM20.pdf?lang=fi>.

Yleisten kirjastojen suunta 2016-2020. 2016. Yleisten kirjastojen neuvosto. Verkkojulkaisu. Viitattu 30.6.2016, <http://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/yleisten-kirjastojen-suunta-2016-2020-web.pdf>.

Muhos kartta 2016 (Fonecta Kartat 2016, viitattu 28.6.2016).

Muhoksen Monipalveluauto Poppalooran aikataulu 2016 (Voimassa toistaiseksi)

Autossa on henkilönostin.

Puhelin autoon: 044-4970418

Puhelin pääkirjastoon: 044-4970409

Pariton viikko

Maanantai pariton vko

12.45-13.30 Rivikuja
13.40-13.55 Kämäräinen
14.00-14.15 Kaarlejärvi
14.20-14.35 Pekkala
14.40-14.55 Hyrkäs ent. kauppa
15.00-15.15 Kivirinta
15.20-15.55 Keränen
16.00-16.15 Pesola
16.20-16.40 Pioneerisilta Lehtoseläntie/Laitilantie
16.45-17.10 Toivolakoti, Leppiniementie 155
17.10-17.25 Niittytytä, Vainiotie
17.30-17.50 Erkkilänkylä
17.55-18.15 Rantakoti
18.20-18.40 Ratapellontie
18.45-19.15 Jurvelinin ent. kauppa
19.20-19.50 Piilohaantie

Tiistai pariton vko

09.00-09.35 Koivulehdon päiväkotitehtaan tie 2
09.40-10.25 Vauhtiveikara päiväkotitehtaan tie 1
10.30-11.20 Korivaaran koulu Niirasentie 2
11.30-12.15 Huovilan koulu Ketolanojantie 653
12.20-13.15 Päivärinteen sairaala Sairaalan tie 29
13.30-14.15 Niittypirtti Vainiotie
14.20-14.50 Ryhmäperhepäivähoitokoti, Vainiotie 28
15.45-16.15 Nykyrinkuja
16.20-16.45 Pyhänsivuntien ja Repokankaantien risteys
16.50-17.15 Pällin asutusalue
17.20-17.50 Pällintien sillan pohjoispuoli

Keskiviikko pariton vko

09.00-09.40 Norjankuja
09.45-10.35 Hyrkin koulu Mettäperäntie 5
10.45-11.30 Laitasaaren koulu Hotintie 22
11.35-12.35 Laitasaaren rukoushuone Rantatie 190
12.40-14.50 Pop up- Poppalooa
15.00-15.45 Koivulehdon päiväkotitehtaan tie 2

Torstai pariton vko

13.40-14.15 Pikkuniityntie
14.20-14.40 Vimpurin talli Päivärinteen tie 179
14.45-15.30 Päivärinteen päiväkotitehtaan tie 6
15.35-17.00 Sale Mettäperäntie 1
17.05-17.30 Laurankuja
17.35-18.00 Mantankuja
18.05-18.20 Mähyläntie
18.25-18.40 Ritolantie
18.45-19.00 Ketolanoja
19.05-19.20 Ketolanojantien ja Montantien risteys
19.25-19.55 Leppiniemi ent. pesula Saarivirrantie
20.00-20.15 Jurvakaisenmutka

Perjantai pariton vko

11.00-12.00 Mäntyrannan ent. koulu Mäntyrannankuja 5
Pop up-päivä Teemapäivä

Päivitetty 24.8.2016

Parillinen viikko

Maanantai parillinen vko

08.50-09.25 Päiväkotitehtaan tie Sammontie 4
09.30-09.50 Lukkarinkangas
10.20-10.35 Tervosentie
10.40-11.30 Kyläkauppa Satumaa Kylmälänkylänt. 3319
11.35-12.15 Kylmälänkylän koulu Kylmälänkylänt. 2845
12.25-12.45 Kuivaamo Kangasjoentie
13.00-13.20 Entinen osuuskauppa Kylmälänkyläntie
14.00-14.20 Suvalantie
14.25-14.50 Talonpojantie

Tiistai parillinen vko

09.00-09.25 Koivulehdon päiväkotitehtaan tie 2
09.35-09.50 Lehtoseläntie, Vääräniemi
10.00-11.20 Laitasaaren ryhmä
10.20-10.40 Tapiolantien ja Rovantien risteys
10.45-11.20 Korivaaran koulu Niirasentie 2
11.30-12.15 Huovilan koulu Ketolanojantie 653
12.20-13.15 Päivärinteen sairaala Sairaalan tie 29
13.30-14.15 Niittypirtti Vainiotie

Keskiviikko parillinen vko

09.00-09.35 Kekkolan tie
09.45-10.35 Hyrkin koulu Mettäperäntie 5
10.45-11.30 Laitasaaren koulu Hotintie 22
11.40-12.35 Kirkonkylän alakoulu erityisluokat
12.40-13.25 Helmin palvelukoti Puhakantie 14 A
13.30-14.00 Muhoksen Palvelukoti Oy Ponkilantie 9
14.05-14.55 Pop up-Poppalooa
15.00-15.45 Koivulehdon päiväkotitehtaan tie 2

Torstai parillinen vko

12.30-13.15 Pop up-Poppalooa
13.20-13.55 Muhoksen päiväkeskus Töllintie 3
14.00-14.30 Ahotie
14.40-14.55 Romppaisentie
15.00-15.30 Louhikontie
15.35-15.50 Rantatie, Ihme
16.00-16.15 Pekkanen
16.15-16.30 Reinintie
16.40-17.00 Laitasaaren rukoushuone Rantatie 190
17.00-17.20 Rantatie, Tihinen
17.20-17.35 Rantatie, Keränen
17.45-18.15 Sanginjoki, Kassisen risteys
18.30-18.45 Soso
18.55-19.10 Koivikon asutusalue

Perjantai parillinen vko

09.00-09.20 Timonkuja
09.20-09.40 Pillikietie
Tyrvävä
10.30-10.45 Käpytikka Simontaival 2-4
10.45-11.30 Muron koulu Simontaival 6-8
11.35-11.50 Peuraniemi asutusalue Tyrvävä
11.55-12.10 Ekopiste Murto, Kauttaranta
12.30-12.50 Markkuun koulu Ängeslevä-Ylipääntie 6

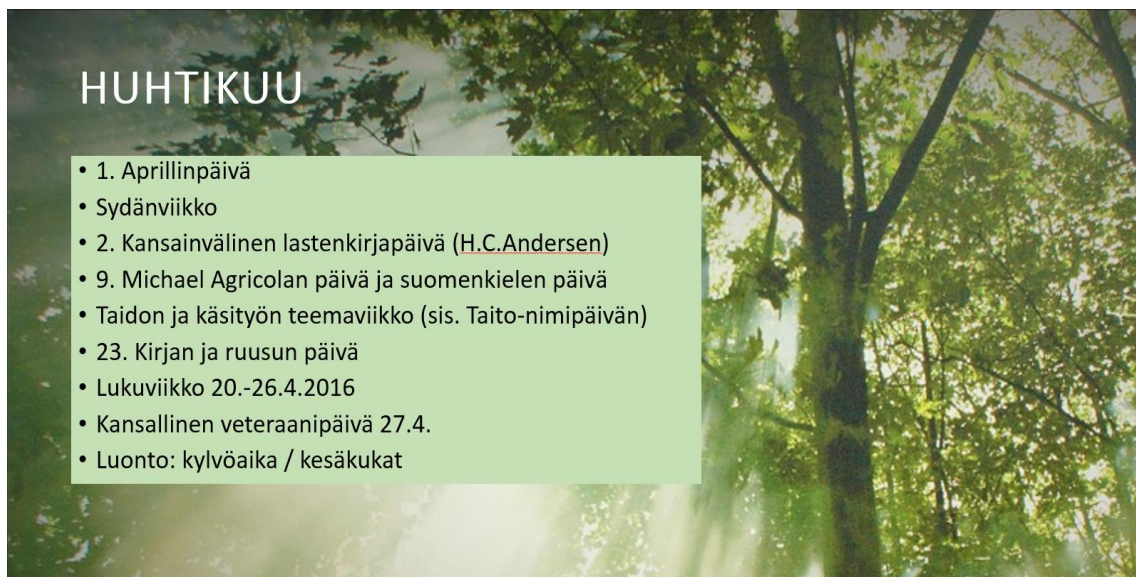
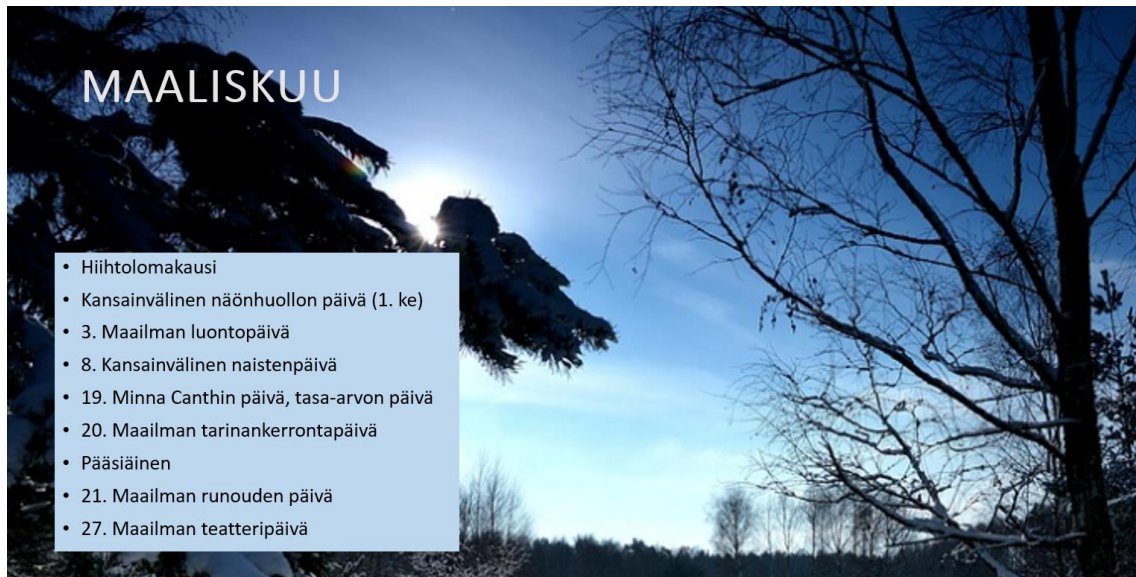

TAMMIKUU

- Talviliikunta: Hiihto & luistelu
- 4. Maailman pistekirjoituspäivä
- Uudenvuodenpäivä / 6.1. Loppiainen / 13.1. Nuutin päivä
- Pyhän Henrikin muistopäivä 19.1.
- 27. Vainojen uhrien muistopäivä
- Luonto:
 - Karhunnäpät syntyvät tammi-helmikuussa
 - Lintujen talviruokinta

HELMIKUU

- 5. Johan Ludwig Runebergin päivä
- 6. Saamelaisen kansallispäivä
- 8. Lainan päivä
- 11. Suomalaisen nukketeatterin päivä
- Laskiainen (7 vkoa ennen pääsiäistä)
- 14. Ystävänpäivä
- 21. Kansainvälinen äidinkielen päivä
- 24. Maailman ääneen lukemisen päivä
- 28. Kalevalanpäivä, suomalaisen kulttuurin päivä
- 29. Karkauspäivä!

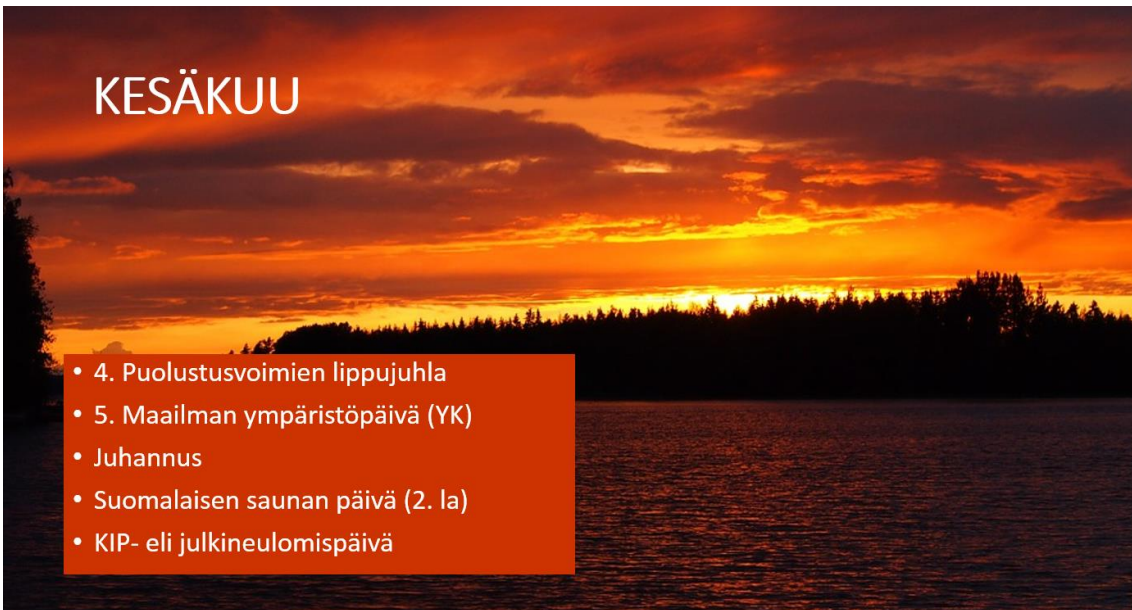

POPPALOORAN VUOSIKALENTERI

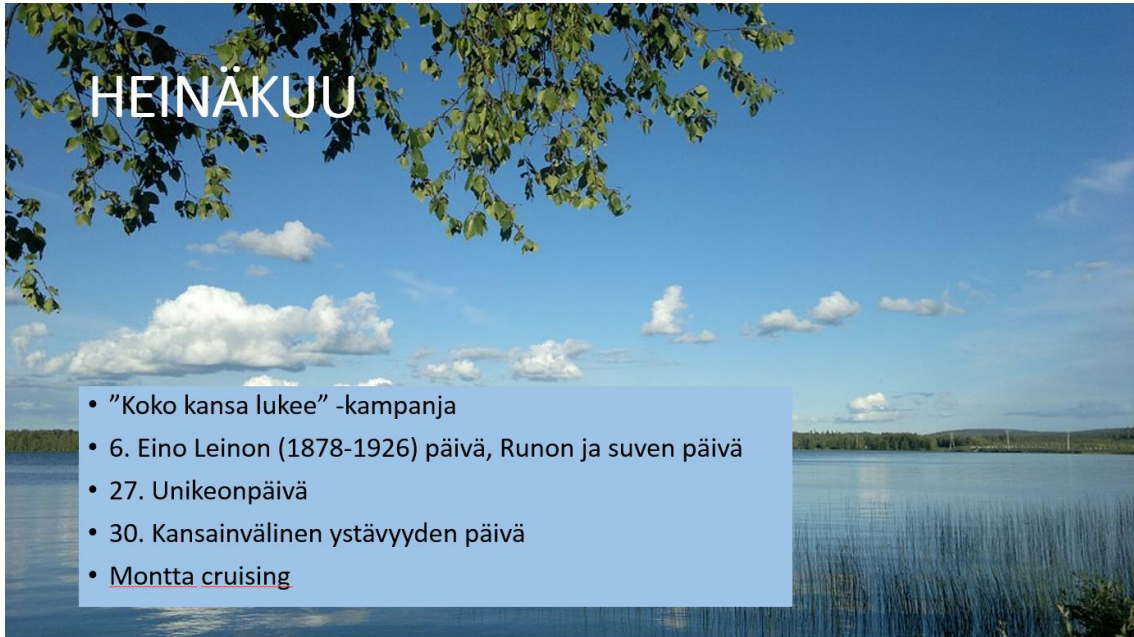
TOUKOKUU

- Vappu
- Äitienpäivä
- 3. Sananvapauden päivä
- 9. Eurooppa-päivä, maailman muuttolintujen päivä
- Valtakunnallinen selkäviikko
- 12. J.V. Snellmanin päivä, suomalaisuuden päivä
- 3. sunnuntai Kaatuneiden muistopäivä
- Piha, puutarha & istutus
- Juhlat, leivonnaiset
- Viskaalin maalaismarkkinat

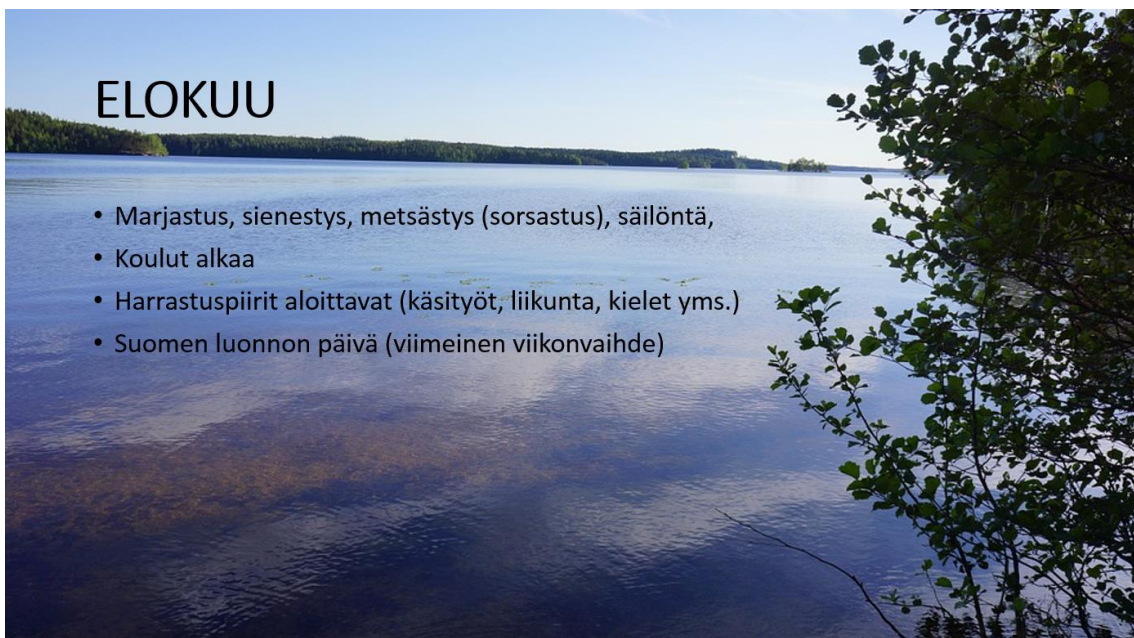
KESÄKUU

- 4. Puolustusvoimien lippujuhla
- 5. Maailman ympäristöpäivä (YK)
- Juhannus
- Suomalaisen saunan päivä (2. la)
- KIP- eli julkineulomispäivä

HEINÄKUU

- ”Koko kansa lukee” -kampanja
- 6. Eino Leinon (1878-1926) päivä, Runon ja suven päivä
- 27. Unikeonpäivä
- 30. Kansainvälinen ystävyyspäivä
- [Montta cruising](#)

ELOKUU

- Marjastus, sienestys, metsästys (sorsastus), säilöntä,
- Koulut alkaa
- Harrastuspiirit aloittavat (käsityöt, liikunta, kielet yms.)
- Suomen luonnon päivä (viimeinen viikonvaihte)

POPPALOORAN VUOSIKALENTERI

A scenic photograph of a calm body of water reflecting a dense forest of trees in vibrant autumn colors (yellows, oranges, and reds) under a clear blue sky.

SYYSKUU

- 8. Kansainvälinen lukutaitopäivä (e-kirjat, Celia)
- 26. Euroopan kielten päivä
- 29. Maailman sydänpäivä (viim. su)
- 30. Kansainvälinen kääntäjienpäivä
- Mikkelinpäivä
- Sadonkorjuujuhlat
- Viikko 37 Leipäviikko
- Viikko 38 Hyvien tapojen viikko / Kansainvälinen muistiviikko
- Hirvenmetsästys, perunannosto, Tyrnävä

A close-up photograph of a pile of fallen autumn leaves in shades of orange, red, and yellow, with some blue light filtering through the background.

LOKAKUU

- Avaruusviikko, Eläintenviikko, Reumaviikko,
- Vanhustenpäivä ja -viikko (SeniorSurf)
- Mielikirjapäivä
- 10. Aleksis Kiven päivä ja suomalaisen kirjallisuuden päivä
- 18. Sadun päivä
- 24. YK:n päivä
- 30. Kesäaika päättyy
- 31. Halloween
- Talveen valmistautuminen, mm. lintujen talviruokinta

MARRASKUU

- Pyhäinpäivä
- 6. Ruotsalaisuuden päivä
- Isänpäivä
- Pohjoismainen kirjastoviikko (2. vko)
- 20. Lapsen oikeuksien päivä
- Adventti, joulunodotus
- Finlandia-palkinto
- Käsityöt, puutyöt, askartelu yms.
- Omatekoiset lahjat, paketoiminen,

JOULUKUU

- 6. Itsenäisyyspäivä
- 8. Jean Sibeliuksen (8.12.1865-1957) päivä ja suomalaisen musiikin päivä
- 10. Ihmisoikeuksien päivä
- 13. Lucian päivä
- 21. Talvipäivänseisaus
- Adventti / joulu
- 28. Viattomien lasten päivä
- Ruonanlaitto, leivonta, makeiset,